

Міністерство освіти і науки України
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет – економіки, бізнесу і контролю

Кафедра – економічної теорії та фінансово – економічної безпеки

Ступінь вищої освіти – другий (магістр)

Спеціальність – 051 Економіка

Освітня програма – Економічна і продовольча безпека

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

на тему: «Механізми взаємодії суб'єктів забезпечення економічної безпеки підприємства з правоохоронними органами»

КРМ. ЕТтаФЕБ.1.939.03-2.3

Здобувач Ткачук Богдан Павлович
(ПІБ)

Керівник: к.ю.н., доц. Шишлюк В. Р.
(науковий ступінь, вчене звання, ПІБ)

Кваліфікаційна робота допускається до захисту

Рішення кафедри від 04.12. 2023, протокол № 5

Завідувач кафедри

ЕТ та ФЕБ

Назва кафедри

_____ Наталія ЗГАДОВА

(підпис)

Одеса – 2023 р.

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРИКЛАДНОЇ ЕКОНОМІКИ І
МЕНЕДЖМЕНТУ ім. Г. Е. Вейнштейна

Факультет – економіки, бізнесу і контролю
Кафедра – економічної теорії та фінансово – економічної безпеки
Ступінь вищої освіти – другий (магістр)
Спеціальність – 051 Економіка
Освітня програма – Економічна і продовольча безпека

ЗАТВЕРДЖУЮ

Зав. кафедри _____

« ____ » _____ 202__ р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА

здобувача

Богдана ТКАЧУКА

(ім'я, ПРИЗВИЩЕ)

1. Тема роботи: «Механізми взаємодії суб'єктів забезпечення економічної безпеки підприємства з правоохоронними органами» затверджена наказом ОНТУ від 05.12.2022. р. № 939-03.
2. Термін здачі здобувачем закінченої роботи 11.12.2023 р.
3. Вихідні дані роботи: нормативна база, наукова та методична література.
4. Зміст кваліфікаційної роботи магістра. Вступ. Теоретико-правові засади забезпечення економічної безпеки правоохоронними органами. Повноваження правоохоронних органів у сфері забезпечення економічної безпеки. Особливості побудови та функціонування механізму взаємодії в системі економічної безпеки підприємства. Висновки та пропозиції. Список використаних джерел.
5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) таблиць – , рисунків –.

6. Консультанти по роботі, із зазначенням розділів проекту, що стосуються їх:

Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання 05.12.2022

Керівник _____ к.ю.н., доц. Шишлюк В. Р.
(підпис)

Завдання прийняв до виконання _____ Ткачук Б. П.
(підпис)

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№	Назва етапів кваліфікаційної магістерської роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	<i>Підготовка першого розділу теоретико-правові засади забезпечення економічної безпеки правоохоронними органами.</i>	15.12.2022 - 31.03.2023	Виконано
2	<i>Дослідження повноважень правоохоронних органів у сфері забезпечення економічної безпеки</i>	05.04 - 31.05.2023	Виконано
3	<i>Особливості побудови та функціонування механізму взаємодії в системі економічної безпеки підприємства</i>	15.06-31.08.2023	Виконано
4	<i>Висновки. Список використаних джерел</i>	01.09-19.09.2023	Виконано
5	<i>Оформлення кваліфікаційної роботи</i>	15.10-31.10.2023	Виконано

Керівник _____ Шишлюк В. Р.
(підпис)

Здобувач-дипломник _____ Ткачук Б. П.
(підпис)

Несу відповідальність за ідентичність електронного та друкованого варіантів кваліфікаційної роботи, даю згоду на обробку персональних даних та не заперечую проти розміщення кваліфікаційної роботи на офіційних web-ресурсах ОНТУ.

Підтверджую, що в кваліфікаційній роботі відсутні порушення норм академічної доброчесності.

Здобувач-дипломник _____ /Ткачук Б.П./
підпис

АНОТАЦІЯ

кваліфікаційної роботи магістра **Ткачук Богдана Павловича**
***Механізми взаємодії суб'єктів забезпечення економічної безпеки
підприємства з правоохоронними органами***

Мета дослідження – здійснення комплексного дослідження механізмів взаємодії суб'єктів забезпечення економічної безпеки підприємства з правоохоронними органами для системного забезпечення економічної безпеки підприємств, визначення шляхів і перспектив вдосконалення взаємодії суб'єктів господарювання з правоохоронними органами з метою комплексного забезпечення протидії загрозам економічній безпеці підприємств, в тому числі, з урахуванням тенденцій сучасної світової економічної кризи, а також внесення теоретично обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення механізмів взаємодії суб'єктів забезпечення економічної безпеки підприємства з правоохоронними органами та шляхів подолання наслідків негативного впливу загроз на економічну безпеку підприємств.

Дана робота складається з трьох розділів.

Перший розділ розкриває теоретико-правові засади забезпечення економічної безпеки правоохоронними органами. Досліджено поняття та сутність економічної безпеки, вивчено зарубіжний досвід забезпечення економічної безпеки правоохоронними органами.

У другому розділі досліджено повноваження правоохоронних органів у сфері забезпечення економічної безпеки.

У третьому розділі проаналізовано особливості побудови та функціонування механізму взаємодії в системі економічної безпеки підприємства.

У висновках викладена пропозиція автора щодо вдосконалення механізмів взаємодії суб'єктів забезпечення економічної безпеки підприємства з правоохоронними органами в системі економічної безпеки шляхом розроблення відповідних організаційно-правових заходів.

Кваліфікаційна робота містить: текстової частини – 88 стор.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ	10
1.1. Економічна безпека держави: поняття, сутність та особливості забезпечення у сучасних умовах.....	10
1.2. Нормативно-правове регулювання забезпечення економічної безпеки	15
1.3. Забезпечення економічної безпеки держави правоохоронними органами: зарубіжний досвід та законодавство України.....	31
РОЗДІЛ 2. ПОВНОВАЖЕННЯ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ.....	41
2.1. Забезпечення економічної безпеки держави органами прокуратури....	41
2.2. Участь Національної поліції України у забезпеченні економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності.....	53
2.3. Роль Бюро економічної безпеки України у забезпеченні національної економічної безпеки.....	58
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ПОБУДОВИ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ВЗАЄМОДІЇ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА	63
ВИСНОВКИ	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	86

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В умовах сучасного світу, охопленого розвитком глобалізаційних процесів, політично-правових змін, а також активної інформатизації та діджиталізації багатьох аспектів економічних систем, стає важливою необхідність адекватного та оперативного реагування держави на виклики сучасності. Поява та поширення нових дестабілізуючих чинників ставить під загрозу нормальне функціонування держави, гальмує її стале розвиток і призводить до помітного погіршення економічного та соціального становища більшості населення. Це може спричинити політичні потрясіння як на рівні окремих регіонів, так і в цілій країні.

Зважаючи на те, що багато з цих викликів стають очевидними або прихованими загрозами для національної економіки, виникає об'єктивна потреба в наявності ефективного механізму взаємодії суб'єктів забезпечення економічної безпеки підприємства з правоохоронними органами для системного забезпечення економічної безпеки підприємств. Такий механізм повинен оперативно реагувати на зміни та впроваджувати концептуальні рішення для протидії еволюціонуючим економічним ризикам.

Важливу роль у цьому процесі відіграють національні правоохоронні органи, оскільки вони призначені протидіяти різноманітним загрозам, таким як легалізація злочинних доходів, корупція, фінансові махінації та інші порушення. Однак, існуючі нормативно-правові, організаційні, кадрові та матеріально-технічні ресурси не завжди забезпечують ефективне функціонування економічної безпеки підприємств, що може призвести до втрати довіри суб'єктів господарської діяльності та міжнародної спільноти. Низький рівень економічної безпеки України породжує проблеми для фахівців та науковців, які шукають оптимальні шляхи вдосконалення механізмів взаємодії суб'єктів забезпечення економічної безпеки підприємства з правоохоронними органами для системного забезпечення економічної безпеки

підприємств та правових засад діяльності відповідальних суб'єктів, які мають забезпечити цю безпеку.

Мета та завдання дослідження. Метою дослідження є здійснення комплексного дослідження механізмів взаємодії суб'єктів забезпечення економічної безпеки підприємства з правоохоронними органами для системного забезпечення економічної безпеки підприємств, визначення шляхів і перспектив вдосконалення взаємодії суб'єктів господарювання з правоохоронними органами з метою комплексного забезпечення протидії загрозам економічній безпеці підприємств, в тому числі, з урахуванням тенденцій сучасної світової економічної кризи, а також внесення теоретично обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення механізмів взаємодії суб'єктів забезпечення економічної безпеки підприємства з правоохоронними органами та шляхів подолання наслідків негативного впливу загроз на економічну безпеку підприємств.

Для досягнення мети дослідження були поставлені наступні **завдання:**

- визначити поняття, сутність та особливості забезпечення економічної безпеки у сучасних умовах;
- проаналізувати нормативно-правове регулювання забезпечення економічної безпеки;
- охарактеризувати зарубіжний досвід забезпечення економічної безпеки правоохоронними органами;
- розглянути повноваження правоохоронних органів у сфері забезпечення економічної безпеки;
- дослідити особливості побудови та функціонування механізму взаємодії в системі економічної безпеки підприємства;
- розробити пропозиції щодо проведення реформ, спрямованих на підвищення рівня економічної безпеки підприємств у контексті взаємодії з правоохоронними органами.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі взаємодії суб'єктів забезпечення економічної безпеки підприємства з

правоохоронними органами з метою комплексного забезпечення економічної безпеки підприємств, в тому числі, з урахуванням їх особливої значущості в системі забезпечення економічної безпеки підприємства.

Предметом дослідження є механізми взаємодії суб'єктів забезпечення економічної безпеки підприємства з правоохоронними органами.

Методи дослідження. Методологічною основою даного дослідження є загальнонаукові та спеціально наукові методи дослідження. Зокрема, за допомогою діалектичного методу досліджено поняття та сутність економічної безпеки (підрозділи 1.1, 1.3). Герменевтичний метод було використано при з'ясуванні окремих понять, що застосовуються при характеристиці процесів забезпечення економічної безпеки, а також взаємодії суб'єктів господарювання з правоохоронними органами (підрозділи 1.3, 2.1, 2.2, 2.3, розділ 3).

Методи порівняльного аналізу, фінансово-економічного та статистичного аналізу – для аналізу сучасного стану забезпечення економічної безпеки держави та підприємств правоохоронними органами, а також показників обсягу правопорушень у економічній сфері (підрозділи 2.2, 2.3).

В роботі використовувались також інші методи наукового пізнання, зокрема, догматичний (підрозділи 1.1, 1.3, розділ 3.1), а також методи аналізу та синтезу (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3).

Теоретична основа дослідження. З поміж наукових робіт, присвячених аналізу забезпечення економічної безпеки держави та суб'єктів господарської діяльності правоохоронними органами, серед яких: А. М. Детюка, М. В. Коваліва, А. М. Куліша, А. М. Кучука, С. М. Кременчуцького, М. І. Мельника, О. М. Музичука, С. В. Россохи, В. Я. Тація, О. І. Нікітенко, В. М. Шаповалової, Ю. С. Шемшученко та багатьох інших. Однак, незважаючи на значну кількість наукових праць, механізми взаємодії суб'єктів забезпечення економічної безпеки підприємства з правоохоронними органами залишаються недостатньо дослідженими.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що робота є першим вітчизняним комплексним дослідженням механізмів взаємодії суб'єктів забезпечення економічної безпеки підприємства з правоохоронними органами в системі забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання, а також в подальшому розвитку теоретичних і науково-методичних положень щодо механізмів взаємодії суб'єктів забезпечення економічної безпеки підприємства з правоохоронними органами.

Структура кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, які включають шести підрозділів, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ

1.1. Економічна безпека держави: поняття, сутність та особливості забезпечення у сучасних умовах

В останні роки в Україні відзначається негативна динаміка реального ВВП, систематичний втратний ріст чисельності населення та виражений спад в рівні життя звичайних громадян. Ці тенденції та інші показники демонструють, що країна має свої власні економічні та соціальні виклики, належить визначити їх причини та розглянути шляхи для їх вирішення. Ця складна ситуація вимагає системного підходу до визначення та виділення основних загроз економічній безпеці України, а також розробки стратегій для їх подолання.

Один із ключових аспектів вирішення цих проблем – це аналіз та ідентифікація факторів, що спричиняють зменшення реального ВВП та погіршення соціально-економічної ситуації. Негативна динаміка може бути пов'язана з низкою чинників, таких як нестабільність економічного оточення, низька інвестиційна активність, корупція, неефективність управління та інші.

Крім того, розгляд загроз економічній безпеці повинен враховувати зменшення населення та втрати людського капіталу, що може призвести до подальшого погіршення ситуації. Розв'язання цих питань вимагає вдосконалення політичної, економічної та соціальної систем, а також реформ в сферах освіти, охорони здоров'я та соціального забезпечення.

Забезпечення економічної безпеки країни також передбачає розробку стратегій мінімізації впливу цих загроз. Це може включати в себе впровадження ефективних економічних реформ, заохочення інвестиційної активності, боротьбу з корупцією, покращення умов для підприємництва та створення сприятливого інвестиційного клімату. Також важливою є розробка та впровадження соціальних програм, спрямованих на поліпшення якості життя населення та підтримку людей у важкі періоди.

З урахуванням цього, економічна безпека – це такий стан національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз й здатний задовольнити потреби особи, сім'ї, суспільства, держави [1, С. 40].

У сучасних умовах проблеми економічної безпеки стають актуальнішими, оскільки вони пов'язані з безпекою як індивіда, так і суспільства, держави та міжнародного співтовариства. Комплексне розуміння цих питань включає в себе взаємозв'язані структурні елементи, які утворюють єдину систему економічної безпеки.

Центральним аспектом забезпечення соціального та економічного благополуччя є система економічної безпеки держави. З урахуванням постійних змін в зовнішньому та внутрішньому середовищі країни виникає необхідність пошуку нових шляхів адаптації суспільства до цих умов і досягнення максимального рівня безпеки держави. Розгляд системи економічної безпеки через призму взаємодії основних функціональних сфер визначає стратегічні напрямки формування теоретичного підґрунтя та його практичної реалізації.

Динаміка сучасного світового розвитку та вплив різноманітних факторів, які можуть впливати на економічну безпеку, визначають необхідність постійного аналізу та модернізації засобів забезпечення ефективної функціональності системи. Врахування інноваційних підходів та постійне оновлення стратегій дозволяють адаптувати систему економічної безпеки до умов і викликів, які постійно змінюються, зберігаючи стабільність та розвиток національної економіки.

Відповідно до цього, вивчення та розвиток концепцій економічної безпеки мають стати стратегічним завданням для держави. Систематичний аналіз, врахування внутрішніх та зовнішніх чинників, а також постійна оцінка ризиків становлять основу для ефективного функціонування та зміцнення економічної безпеки України.

В українських наукових колах відносно нещодавно з'явилося поняття

«економічної безпеки». Саме його поява зумовлена практичною необхідністю використання принципів управління, які б забезпечували здатність суб'єкта господарювання за рахунок реалізації ситуаційного підходу до ефективної його адаптації до мінливих ринкових умов і це призвело до того, що на початкових етапах становлення термінології поняття економічної безпеки нерідко ототожнювалося з захистом суб'єкта господарювання від таких економічних злочинів, як недобросовісна конкуренція, пограбування, шахрайства, промислове та комерційне шпигунство тощо.

З часом поняття економічної безпеки набуло значно ширшого значення і на даний час під економічною безпекою суб'єкта господарювання розуміють такий його стан за якого завдяки протидії негативному впливу зовнішніх і внутрішніх загроз і небезпек забезпечується його стабільне і максимально ефективно функціонування і високий потенціал в майбутньому. Безпека в економічному контексті передбачає стійкий розвиток, що досягається за допомогою ефективного використання всіх видів ресурсів [2, С. 39].

Сьогодні ми акцентуємо увагу на тому, що однією з важливих складових національної безпеки України на сучасному етапі є фінансова безпека держави. Фактично немає жодної складової національної безпеки країни, яка б не залежала безпосередньо від рівня фінансової безпеки держави.

З огляду на сучасний стан фінансів в державі слід відмітити, що першочерговою проблемою забезпечення економічної безпеки є проблема виявлення та оцінка рівня загроз у фінансовій сфері. Загрози фінансовій безпеці України – це сукупність умов та чинників, що створюють небезпеку життєво важливим фінансовим інтересам держави, ускладнюють саморегуляцію фінансової системи, спричиняють вихід фінансових індикаторів за межі їх граничних значень.

При цьому, особливу увагу слід звернути на те, що окрім «застарілих» загроз фінансовій безпеці Україні, таких як: високий рівень тіньової економіки, корупція, рейдерство, офшоризація (непродуктивний відтік капіталу), тіньова парадержава, головною загрозою фінансовій безпеці

України на сучасному етапі є російсько-українська війна. З огляду на це, завданням держави в контексті забезпечення необхідного рівня фінансової і економічної безпеки є моніторинг та виявлення загроз, вимірювання їхнього рівня, реалізація адекватних заходів щодо запобігання та усунення загроз і негативних наслідків їхнього впливу.

Фінансова безпека забезпечується шляхом проведення виваженої державної фінансової політики відповідно до прийнятих в установленому порядку доктрин, концепцій, стратегій і програм у політичній, економічній, фінансовій, соціальній, інформаційній та інших сферах.

І сьогодні особливо слід врахувати те, що із збільшенням масштабів та тривалості загарбницьких військових дій виникає все більша низка загроз, пов'язаних із забезпеченням фінансової безпеки держави. Зрозуміло, що країна зазнає великих втрат у вигляді людських жертв, матеріальних та фінансових збитків, руйнування довкілля та загрози екологічної катастрофи і, як наслідок, головною передумовою дотримання фінансової безпеки держави наразі є забезпечення військової безпеки країни, зміцнення могутності Збройних Сил України. Сьогодні економіка України, як і фінансова система, трансформується та адаптується до умов війни.

Окрім цього, в умовах військової агресії РФ проти України питання забезпечення національної безпеки як ніколи набуло першочергового значення та суспільної уваги. Забезпечення національної безпеки є фундаментом самозбереження національної самоідентичності в цілому та збереження українського народу зокрема. Серед основних структурних елементів системи національної безпеки виділяють наступні: державно-політичний, соціально-економічний, національно-культурний, екологічний, інформаційний.

Безумовно, що однією з основних складових національної безпеки є її соціально-економічна складова – економічна безпека. Економічна безпека є не лише підґрунтям зростання економіки держави, а й основою її суспільного розвитку. А в контексті розгортання широкомасштабних воєнних дій на

території України, воєнно-політична роль України набула нового значення у формуванні загальноєвропейської системи безпеки

З огляду на це, під економічною безпекою розуміють комплекс організаційно-економічних заходів, які є підґрунтям забезпечення стійкості суб'єкта господарювання до впливу несприятливих чинників зовнішнього та/або внутрішнього характеру, здатності до самовідтворення, а також можливості задоволення інтересів широкого кола зацікавлених сторін. Економічна безпека є поліструктурним поняттям, яке характеризує безпеку соціально-економічних систем різних рівнів ієрархії, таких, як світове господарство, національна економіка, галузь чи сектор національної економіки, комерційна або некомерційна організаційна структура.

Досліджуючи поняття «економічна безпека», слід зазначити, що вітчизняне законодавство у сфері національної безпеки України дає таку характеристику поняття «національна безпека» – захищеність інтересів, що є життєво важливими для громадянина, людини суспільства і держави загалом. Така «захищеність» інтересів покликана забезпечувати стабільний соціальний розвиток, своєчасне виявлення фактичних і потенційних загроз інтересам (держави, суспільства й особистості), а також забезпечувати запобігання та нейтралізацію цих загроз [3, С. 49].

Виходячи з цього, слід розуміти, що проблема визначення економічної безпеки України є досить складною й тісно пов'язана з такими показниками економіки як «економічне зростання» і «стійкість соціально-економічної системи». Нині економічну безпеку країни можна уявити як складову національної безпеки в такому стані врегульованих правом суспільних відносин, при якому можливо безперервне та ефективне відтворення, розподіл і споживання благ в інтересах особистості, суспільства і держави.

Сьогодні особливої актуальності набуло питання національної безпеки, оскільки від його вирішення залежатимуть доля України, соціально-економічний добробут громадян, становлення національної самосвідомості та поваги до своєї держави, тому необхідно врахувати помилки, допущені під час

здійснення економічних реформ, які призвели до руйнівних процесів в економіці та у свідомості людей.

На рівні держави посеред основних складових економічної безпеки традиційно виділяються: макроекономічна безпека, зовнішньоекономічна безпека, фінансова безпека, інвестиційна безпека, науково-технологічна безпека, енергетична безпека, виробнича безпека, демографічна безпека, соціальна безпека, продовольча безпека. На рівні окремого суб'єкта господарювання виділяють кадрову безпеку, фінансову безпеку, техніко-технологічну безпеку, виробничу безпеку, екологічну безпеку, енергетичну безпеку, інформаційну безпеку, правову безпеку та ринкову безпеку.

На нашу думку, перелік складових економічної безпеки фінансових інституцій з урахуванням специфіки їх функціонування має бути уточненим і доповненим.

1.2. Нормативно-правове регулювання забезпечення економічної безпеки

У ринкових умовах господарювання суб'єкти господарської діяльності, як відкриті системи, функціонують у складному зовнішньому середовищі, що характеризується нестабільністю та постійною динамікою. Таке середовище змушує керівництво швидко адаптуватися до нових умов, потребує знання законів розвитку та пошуку шляхів виживання в ринковій економіці, врахування чинників невизначеності та нестійкості економічного середовища.

Головним завданням на будь-якому сучасному підприємстві є його економічна безпека.

Вперше словосполучення «економічна безпека» стало вживаним у роки «великої депресії». У 1934 р. за указом президента США Ф.Д. Рузвельта був створений Федеральний комітет з економічної безпеки та Консультативна рада при ньому. Однак, це не означало виділення «економічної безпеки» в особливу концепцію. Створений Ф. Рузвельтом комітет займався «економічною безпекою» окремих осіб (individuals), в першу чергу боротьбою з безробіттям.

Варто зазначити, що поняття «economic security» в англomовних країнах досі використовується переважно в цьому первісному значенні – як захищеність приватних осіб і домогосподарств від різкого погіршення фінансового становища. В офіційних документах США вираз «економічна безпека» стосовно держави в цілому (на відміну від приватних осіб і домогосподарств) практично не вживається. За словами Ф. Рузвельта, «справжня особиста свобода неможлива без економічної безпеки і незалежності» [4, С. 26-27].

На думку О. А. Кириченко, економічна безпека суб'єктів господарювання – це стан юридичних, економічних відносин, організаційних зв'язків, матеріальних й інтелектуальних ресурсів підприємства, при якому гарантується стабільність його функціонування, фінансово-комерційний успіх, прогресивний науково-технічний і соціальний розвиток [5, С. 104]. Жодне підприємство не може відчувати себе в економічній безпеці, якщо його продукція не затребувана ринком; жодне підприємство, що виробляє засоби виробництва, не може відчувати себе в безпеці, якщо відбувається тривалий спад у технологічному розвитку країни [6, С. 23].

У забезпеченні економічної безпеки суб'єктів господарювання істотна роль належить державі: на органи державної влади покладається обов'язок створення належних умов та встановлення законодавчих меж, в яких підприємства мають можливість створюватись, функціонувати, успішно розвиватись та забезпечувати власну безпеку. У даному випадку важливість нормативно-правового забезпечення складно переоцінити, і хоча, воно не є повністю гарантом безпеки, без нього не можливе створення та ефективне функціонування підприємства.

Нормативно-правове забезпечення включає його нормативне регулювання, виконання права як засобу управління стосовно сфери економічної безпеки підприємства. Тобто, це процес створення і підтримання в необхідних межах конструктивних організаційно-функціональних характеристик системи економічної безпеки підприємства за допомогою

впливу нормативно-правових актів. [7]

Нормативно-правовий акт – це офіційний акт рішення уповноважених суб'єктів права, що встановлює (змінює, скасовує) правові норми з метою регулювання суспільних відносин. Або інакше: акт правотворчості, який містить юридичні норми. До даних актів відносяться: конституційні закони, загальні та спеціальні закони для регулювання певних галузей суспільних відносин, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, нормативно-правові акти вищих органів державної влади, а також відомчого характеру (міністерств та інших ЦОВВ), розпорядження керівників міських державних адміністрацій (МДА), сільських, селищних, міських голів, інші нормативно-правові акти (положення, інструкції тощо).

Залежно від юридичної сили кожний із зазначених актів має певне значення для формування та реалізації державно-управлінських рішень щодо забезпечення економічної безпеки.

На думку Г. Д. Ситника, вихідною, управляючою, правовою інформацією для функціонування системи економічної безпеки підприємства є Конституція України, але вона не може повністю регулювати всі аспекти діяльності суспільства та держави щодо забезпечення економічної безпеки [8].

Тому, для деталізації та уточнення принципів, підходів, напрямів, цілей, завдань щодо забезпечення економічної безпеки розробляються концепції, стратегії, доктрини, державні програми, а також закони та законні нормативні акти, що визначають функції та завдання державних і недержавних суб'єктів сил забезпечення національної безпеки як в цілому, так і по конкретних напрямках їх діяльності, підсистемах і рівнях управління.

Варто детально розглянути роль та функції суб'єктів забезпечення системи економічної безпеки суб'єктів господарювання, які в свою чергу, поділяються на зовнішні та внутрішні.

У якості зовнішніх суб'єктів системи економічної безпеки розглядаються держава та органи законодавчої, виконавчої і судової влади.

Саме вони покликані забезпечувати безпеку всіх законслухняних учасників господарської діяльності. Дані органи не контролюються суб'єктами господарювання та самі формують законодавчу основу функціонування і захисту господарської діяльності.

До внутрішніх суб'єктів належать особи, підрозділи, що займаються цією діяльністю безпосередньо на підприємстві і підпорядковані його керівництву. Основним призначенням внутрішніх суб'єктів є постійна діяльність із забезпечення безпеки підприємства. До цієї категорії можна віднести підрозділи, яким делеговано функції забезпечення безпеки суб'єктів господарювання (маркетингова служба, юридичний підрозділ тощо). Також персонал та підрозділи підприємства, які в межах своїх посадових інструкцій та положень про підрозділи зобов'язані вживати заходів щодо забезпечення безпеки підприємства.

Об'єктом забезпечення економічної є власне підприємство. Виходячи з цього, розуміється, що підприємство і держава не просто залежать один від одного, а й здійснюють один на одного значний вплив.

Держава має потребу в існуванні підприємницької діяльності, оскільки ринкова система забезпечує її (без особливих додаткових витрат) матеріальними ресурсами, послугами і товарами, фінансовою підтримкою державних програм і т.п.

У свою чергу, підприємницька діяльність залежна від держави, оскільки потребує законодавчі норми, які регламентують порядок здійснення господарської діяльності, забезпечення її безпеки, захисту і стабільності, а також функціонування монетарної системи, стабільної економічної і соціальної інфраструктури. Суб'єкти підприємницької діяльності покладаються на конституційний захист і державну підтримку господарської діяльності як основного інституту суспільства, що забезпечує одержання прибутку, зайнятість населення і підвищення його життєвого рівня.

Правове регулювання сфери підприємництва відповідно його системи економічної безпеки передбачає:

- законодавче забезпечення свободи між підприємцями, а також захист їм самих та споживачів продукту від будь-яких проявів монополізму та недобросовісної конкуренції;

- гарантування всім підприємцям рівних прав та створення рівних можливостей для доступу і використання матеріально-технічних, фінансових, трудових, інформаційних, природних та інших ресурсів;

- гарантування майна та забезпечення захисту прав власності підприємця;

- розробку та впровадження стимулюючої податкової та фінансово-кредитної політики;

- стимулювання інноваційної діяльності за допомогою цільових субсидій, податкових пільг, цільових кредитів тощо;

- створення сприятливого правового середовища для розвитку різноманітних форм коопераційних зв'язків та самоорганізації суб'єктів підприємництва;

- створення сучасного правового поля для функціонування служб безпеки суб'єктів господарювання, детективних фірм, аналітичних та консалтингових агентств;

- вдосконалення законодавства, що регулює діяльність охоронних агентств;

- прийняття законодавства щодо порядку придбання та використання зброї та спецзасобів суб'єктами забезпечення безпеки підприємництва в Україні.

Наведені вище важелі недостатньо задіяні та недостатньо використовуються державою для розвитку підприємницького сектора, в тому числі й задля забезпечення його економічної безпеки, що змушує останній, зокрема, переходити в «тінь».

На думку З.С. Варналія, тіньова економіка – це складне соціально-економічне явище, що представлене сукупністю неконтрольованих і нерегульованих як протиправних, так і законних, але аморальних,

економічних відносин між суб'єктами економічної діяльності щодо отримання надприбутку за рахунок приховування доходів і ухилення від сплати податків [6, С. 36-37].

За попередніми розрахунками Мінекономіки рівень тіньової економіки у 2021 році становив 32%¹ від обсягу офіційного ВВП, що на 2 в.п. більше за показник 2020 року. Незначне збільшення рівня тіньової економіки відбулося на тлі «шокових» зростань світових цін на сировину (енергоносії і сільськогосподарську продукцію), які спонукали суб'єктів господарювання зменшувати ризики втрати лімітованих ресурсів в умовах збільшення виробничих витрат.

Втім, упродовж 2021 року періодичні карантинні обмеження хоч і стримували розвиток та темпи відновлення більшості видів економічної діяльності (враховуючи регіональне епідемічне зонування), втім, по суті, вже не створювали суттєвих перепон для їх діяльності з огляду на кращу пристосованість до нових реалій, налагоджені збут та логістику з використанням цифрових технологій [9].

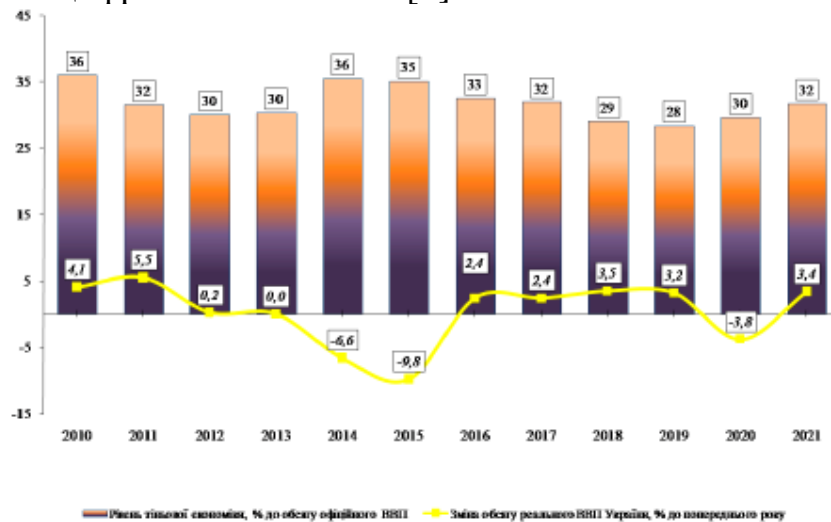

Рис. 1.1. Інтегральний показник рівня тіньової економіки в Україні (у % від обсягу офіційного ВВП) і темпи приросту/зниження рівня реального ВВП (у % до попереднього року).

Джерело: розрахунки Мінекономіки

¹ Оцінка інтегрального рівня тіньової економіки в Україні за підсумком 2021 року є попередньою. Оцінку рівня тіньової економіки за одним з чотирьох методів – методом збитковості підприємств – здійснено на підставі даних про фінансові результати до оподаткування підприємств за ВЕД у 2021 році, сформовані Держстатом з урахуванням даних ініціативно поданих звітів підприємств; без урахування тимчасово окупованої території АР Крим і м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Тінізація є одним із наслідків недосконалого нормативно-правового поля, що негативно відображається на функціонуванні системи економічної безпеки підприємництва в Україні. До недоліків нормативно-правового забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання також можна віднести:

- суперечливість, неоднозначність та нестабільність норм чинної нормативно-правової бази;

- велика кількість нормативних актів (особливо нижчого рівня), вимоги яких не просто суперечать нормативно-правовим актам вищого рівня, а нерідко спотворюють положення останніх, створюючи правовий хаос;

- низька виконавська дисципліна дотримання вимог нормативно-правових документів та, фактично, недовіра або надто низька ефективність багатьох із них;

- наявність великої кількості нечітких норм, що можуть піддаватися навіть протилежному трактуванню (відповідно до потреб зацікавлених структур чи осіб);

- прийняття окремих нормативно-правових актів на користь окремих осіб чи структур, у порушення прав та/або інтересів інших підприємств та навіть цілої галузі, тощо.

- відсутність стабільного законодавства, яке регламентує економічну діяльність;

- серйозні прогалини в чинному законодавстві;

- відсутність упевненості в гарантуванні захисту право-охоронними органами, що підштовхує навіть законослухняних підприємців до злочинних угруповань з наступним укладанням «довгострокової угоди», яка стає звичайним інструментом здійснення платежів і усунення конкурентів.

Правове регулювання господарської діяльності здійснюється численними нормативно-правовими актами як загального, так і спеціального характеру. Однак, стверджувати, що відповідне законодавство становить

єдину систему як за взаємною узгодженістю норм, так і за повнотою нормативно-правового регулювання підприємницької діяльності у цілому та економічної безпеки зокрема, представники економічної та юридичної науки не беруться.

Навпаки, необхідність оптимізації нормативно-правової бази в цій сфері відзначають і науковці, і практики, оскільки прогалини в законодавстві нерідко стають джерелами ризиків та загроз економічній безпеці підприємства та/або посилюють дію різного роду негативних факторів. Правову небезпеку становлять:

- недостатня правова захищеність інтересів підприємства в договірній та іншій діловій документації;
- низька кваліфікація працівників юридичної служби відповідного суб'єкта господарювання та помилки у підборі персоналу цієї служби;
- порушення юридичних прав підприємства і його працівників;
- навмисне чи ненавмисне розголошення комерційно важливих відомостей [10].

Одними з найважливіших передумов розвитку економіки є розробка відповідної законодавчо- правової основи, організація рівноправної діяльності різноманітних видів підприємств, підтримка підприємництва, освоєння ринку на різних рівнях і напрямках. Основні засади ринкової економіки передбачають повну господарську самостійність підприємств і організацій, що функціонують у народному господарстві, вступаючи при цьому в різноманітні виробничі, господарські та інші зв'язки.

Всі ці суспільні відносини (як між підприємствами та організаціями – безпосередніми товаровиробниками, так і між ними і державними та іншими органами) потребують правового регулювання, внаслідок якого вони набувають характеру правовідносин. Формування правової бази підприємства – найголовніша передумова його становлення та розвитку. Законодавство у сфері підприємства повинно становити єдину систему як за взаємною узгодженістю норм, так і за цілісністю нормативно-правового регулювання

підприємницької діяльності [12, С. 166-168].

Світовий досвід свідчить, про те, що для успішного розвитку підприємства необхідно створити правову базу його функціонування, забезпечити належним чином юридичне закріплення прав та постійне правове забезпечення з боку держави, що гарантує захист законного функціонування підприємства, сприяє його розвитку. Міжнародна практика господарювання доводить, що підприємство не може існувати без чітких та ефективних законодавчих актів [13, С. 145].

Тому формування сприятливих умов для ведення підприємницької діяльності неможливе без прийняття та реальної дії таких законів, які б чітко визначали умови здійснення підприємницької діяльності, тому нормативно-правове забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання є важливою і складною проблемою, вирішення якої, у свою чергу, дасть можливість фінансово стабілізуватися підприємствам.

Формування нормативно-правової бази бере початок у 1990 році 16 липня, коли Верховною Радою Української РСР було прийнято декларацію «Про Державний суверенітет України» [14]. Саме ця Декларація надала поштовх і напрямок процесу утворення незалежної держави.

У преамбулі Декларації підкреслювалося, що Верховна Рада УРСР проголошує суверенітет України як «верховенство, самостійність, повноту і неподільність влади республіки в межах її території, незалежність і рівноправність у зовнішніх відносинах». Декларація проголошувала економічну самостійність України. У документі підкреслювалося намір створити банківську, цінову, фінансову, митну та податкову системи, сформувати державний бюджет, а при необхідності ввести власну грошову одиницю.

Також Декларація проголошувала право України безпосередньо реалізувати відносини з іншими державами, укладати з ними договори, обмінюватися дипломатичними, консульськими, торговельними представництвами.

Наступною визначальною подією було прийняття Закону «Про економічну самостійність Української РСР» за 3 серпня 1990 року [15]. Цей закон передбачав повну господарську самостійність і свободу підприємництва усіх юридичних і фізичних осіб у рамках законів України; введення національної грошової одиниці, самостійність регулювання грошового обігу; національну митницю, захищеність внутрішнього ринку. На даний час починаючи з 7 травня 2022 року зазначений Закон не застосовується на території України згідно із Законом № 2215-IX від 21.04.2022.

Прийняття цих важливих документів і стало визначальним етапом у формуванні нормативно-правового забезпечення України в цілому. Отож, у таблиці 1.1 визначено та охарактеризовано основні етапи формування нормативно-правової бази щодо забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання.:

Таблиця 1.1. Етапи формування нормативно-правової бази

Етап формування	Документ	Характеристика етапу
Визначальний	Декларація «Про державний суверенітет України від 16.07.1990	Проголошено економічну самостійність України, право України безпосередньо реалізувати відносини з іншими державами, укладати з ними договори, обмінюватися дипломатичними, консульськими, торговельними представництвами. Підкреслено намір створити банківську, цінову, економічну, фінансову, митну та податкову системи, сформувати державний бюджет, а за необхідності ввести власну грошову одиницю
	Закон України «Про економічну самостійність Української РСР» від 03.08.1990	На основі Декларації про державний суверенітет України визнано зміст, мету і основні принципи економічної самостійності України к суверенної держави, механізм господарювання, регулювання економіки і соціальної сфери, організації фінансово-бюджетної кредитної та грошової системи Української РСР
Базисний	Конституція України від 28.06.1996	Окреслено порядок прийняття та затвердження законодавства у сфері оподаткування, бюджетних відносин, валютного, емісійного, кредитного та

		митного регулювання. Визначено порядок формування державного бюджету, його виконання та управління національною фінансовою системою
Концептуальний	Постанова ВРУ «Про Концепцію національної безпеки» від 16.01.1997	Окреслено базові об'єкти національної безпеки та основні принципи її забезпечення, визначено основні загрози національній безпеці України у сфері економічних інтересів та основні напрями політики національної безпеки держави
	Закон України «Про Раду національної безпеки і оборони України» від 05.03.1998	Визначено повноваження РНБО щодо забезпечення стратегічних національних інтересів України, концептуальних підходів та напрямів забезпечення національної безпеки і оборони у політичній, економічній, соціальній, воєнній, науково-технологічній, екологічній, інформаційній та інших сферах
Глобальний	Закон України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003	Визначено, що кризовий стан економіки, зростання державного боргу, зменшення дохідної частини державного бюджету, нестабільність грошово-кредитної системи призводять до виникнення загроз національній безпеці України; визначені фактори, що забезпечують наповнення держбюджету та стійкість національної фінансової системи
Стратегічний	Указ Президента «Про стратегію національної безпеки» від 12.02.2007	Означено, що стабільність фінансової системи визначається стабільністю цін, оптимізацією фінансових потоків, розрахункових відносин, стабільністю національної валюти та банківського сектору
Методичний	Наказ «Про затвердження Методики розрахунку рівня економічної безпеки України» від 02.03.2007 Наказ «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» від 29.10.2013	Запроваджено інтегральний показник індексу економічної безпеки, що базується на комплексному аналізі індикаторів економічної безпеки з виявленням потенційно можливих загроз економічній безпеці в Україні і застосовуються для інтегральної оцінки рівня економічної безпеки України у цілому в економіці та за окремими сферами діяльності
Адаптаційний	Програма економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна	Передбачено комплексний підхід до усунення проблем у податковій системі; визначено напрями розвитку фінансового сектору; реформування між бюджетних відносин. Окреслено напрями поліпшення бізнес-клімату та залучення інвестицій

	держави» від 02.06.2010	шляхом дерегуляції і розвитку підприємництва, приватизації, розвитку науково-технічної та інноваційної сфери, міжнародної інтеграції та співпраці
	Схвалення «Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року» від 24.05.2017	Вона передбачає створення сприятливого середовища для розвитку МСБ, спрощення доступу МСБ до фінансування, спрощення податкового адміністрування МСБ, популяризацію підприємницької культури та розвиток навчання підприємницьким навичкам, сприяння експорту МСБ та підсилення інноваційного потенціалу МСБ.

У 1992 році було зроблено крок до практичного захисту економічних інтересів суб'єктів підприємництва. Було прийнято Закон України «Про банкрутство» [16], але його застосування частіше лише загострювало економічні проблеми, розв'язанню яких мав би сприяти. Керуючись Законом України «Про банкрутство» єдине, що можна було зробити з підприємством, яке не спроможне платити по своїм боргам – ліквідувати його. Боржник мусив продати власні активи особі, яка могла би використати їх більш активно, а надходження від кредиторів спрямувати на сплату боргів кредиторів. Через це, переважна кількість кредиторів отримувала малу частку в оплату своїх боргів; держава втрачала доходи, оскільки залишалась без підприємства-платника податків, а працівники залишались без робочих місць, що посилювало тиск на бюджет держави.

У 1999 році Закон України «Про банкрутство» припинив свою дію його заміною став Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» [17]. Завдяки йому вперше врегульовано питання проведення експертизи фінансового стану підприємств під час підготовки справи про банкрутство, визначено шляхи оздоровлення фінансового стану суб'єктів підприємницької діяльності. Взагалі, даний закон відіграв важливу роль у фінансовій історії України.

Закон «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» був розробленим всеосяжним і більш гнучким. Так, найбільшими відмінностями від попереднього закону є:

- чітке визначення трьох стадій банкрутства з окремими процедурами;
- визначання і стабілізування фінансового стану боржника, взяття під контроль активів та їх охорона під час стадії «Розпорядження майном». На цій же стадії встановлюються обсяги вимог кредиторів, скликаються збори та формується комітет кредиторів. Наприкінці стадії розпорядження майном приймається рішення щодо подальших дій ліквідації чи санації;
- Закон передбачає «мораторій», який припиняє здійснення боржником будь-яких платежів по більшості боргів, зроблених до початку провадження про банкрутство, та забороняє будь-які інші заходи кредиторів щодо стягнення платежів. Зокрема, завдяки мораторію боржник зможе користуватися своїми банківськими рахунками без побоювання, що кредитори накладуть стягнення на кошти, що рухаються по рахунках. І хоча боржнику, як і раніше, доведеться оплачувати поточні витрати та податки, мораторій надає передишку для вивчення фінансового стану боржника та визначення можливості здійснення плану реструктуризації, що відновив би платоспроможність підприємства;
- «мирова угода» яка дозволяє боржникові та його кредиторам домовитися про зміни в структурі боргів, що відповідають платоспроможності боржника. Такі угоди можуть досягатися між боржником та окремими кредиторами, групами кредиторів чи усім загалом кредиторів на будь-якій стадії провадження про банкрутство. Можливе надання списання боргів, розстрочки чи відстрочки платежів.

Тому, варто відмітити, що даний закон мав набір потужних інструментів боротьби з неплатоспроможністю, його положення «значно гнучкіші» завдяки йому з'явилися засоби відновлення платоспроможності та прибутковості потенційно життєздатних боржників. За згоди кредиторів, боржники мали можливість розробити власний план санації та здійснити власну реструктуризацію; кредитори здобули більш жорсткий контроль за процесом, і вірогідність того, що їм повернуть більше боргу, ніж при ліквідації ; а

держава, у свою чергу, отримує пряму вигоду завдяки стабілізації та зростанню надходження податків від збереження підприємств та працівників, які ці податки сплачують.

Закон втратив чинність з прийняттям Кодексу України з процедур банкрутства № 2597-VIII від 18.10.2018 [18].

З прийняттям у 1996 році Конституції України [19] робота за напрямом розбудови державної політики вийшла на новий рівень. Однак, слід зазначити вкрай обмежене розкриття положень щодо економічної політики та фінансової безпеки як її невід'ємної складової, що викладене лише у ст. 17.

Цією статтею визначено, що однією з найважливіших функцій держави та справою всього українського суспільства є забезпечення її економічної безпеки. Крім того, Конституцією визначено статус Ради Національної безпеки і оборони (РНБО) як головного органу щодо забезпечення непохитності національних інтересів у питаннях безпеки, а також Президента України як гаранта безпеки суверенних інтересів держави, у тому числі й економічних.

Конституція як основний закон в силу свого всезагального характеру не може містити розгорнутий механізм забезпечення економічних інтересів держави, тому, питання його розробки наразі залишилося відкритим. З метою реалізації положень, закріплених ст. 17 Конституції України, у 1997 році та у 1998 році відповідно, стало прийняття Верховною Радою України постанови «Про Концепцію (основи державної політики) національної безпеки України» та Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України».

Зазначеними нормативно-правовими актами визначено поступальні кроки формування основ державної політики у сфері забезпечення її інформаційної та економічної безпеки. Основними принципами забезпечення національної безпеки проголошуються верховенство права, пріоритет політичних засобів розв'язання конфліктів, адекватність засобів захисту національних інтересів реальним і можливим загрозам, підтримка розумного балансу інтересів особи, суспільства і держави, їх взаємна відповідальність,

раціональне розмежування повноважень державних органів.

Концепція розкриває і характеристику загроз, які стоять нині перед Україною, у тому числі і в економічній сфері. Це, зокрема, неефективність системи державного регулювання економічних відносин, економічна ізоляція України від світової економічної системи, вплив за межі країни інтелектуальних і матеріальних ресурсів.

Однак, і в цих документах не було визначено компетенції державних органів влади та РНБО у сфері захисту фінансових інтересів України як держави та її суб'єктів.

У 2003 році було зроблено такий стратегічний крок у розбудові правового поля – підписано Президентом України закон «Про основи національної безпеки України», яким затверджено засадничі положення державної політики, спрямованої на захист інтересів суспільства від зовнішніх та внутрішніх загроз в усіх сферах життєдіяльності суспільства, визначено основні напрями державної політики з питань національної безпеки. Даним нормативним актом було розширено категоріальний апарат, введено поняття «зовнішні загрози», однак знову ж таки не було означено суб'єктів відповідальності та межі впливу таких загроз на економічну безпеку держави.

У 2007 році Міністерством фінансів України розроблено та затверджено Методику розрахунку рівня економічної безпеки України, де вперше запроваджено інтегральний показник індексу економічної безпеки; ведено у економіко-правову термінологію нові ключові поняття «макроекономічна безпека», «фінансова безпека», «валютна безпека», «грошово-кредитна безпека», «безпека фондового ринку», «зовнішньоекономічна безпека» тощо.

На сьогодні даний документ втратив чинність на підставі Наказу Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р. «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України», де знайшов своє логічне і розширене продовження.

Цей нормативний документ базується на комплексному аналізі індикаторів економічної безпеки з виявленням потенційно можливих загроз

економічній безпеці в Україні, які застосовуються для інтегральної оцінки рівня економічної безпеки України в цілому по економіці та за окремими сферами діяльності; слугують для визначення рівня складових економічної безпеки для прийняття управлінських рішень щодо аналізу, запобігання та попередження реальних і потенційних загроз національним інтересам у відповідній сфері.

Формування адекватної нормативної бази для визначення рівня фінансово-економічної безпеки потребувало оновлення податкового та бюджетного законодавства, що і було зроблено у 2010 році з прийняттям Бюджетного та Податкового кодексів України, робота над удосконаленням яких наразі ще ведеться.

У 2012 році Розпорядженням КМУ було схвалено Концепцію забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері, яка покликана на:

- виконання Програми економічних реформ на 2010-2014 р.р. «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава»;
- визначення Урядом чітких середньострокових макроекономічних цільових показників;

24 травня 2017 року у рамках Кабінет Міністрів схвалив Стратегію розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року. Її реалізація сприятиме закріпленню системного підходу до формування і реалізації державної політики у цій сфері та створенню сприятливих умов для розвитку конкурентно спроможного малого і середнього бізнесу (МСБ). Дана стратегія передбачає створення сприятливого середовища для розвитку МСБ, спрощення доступу МСБ до фінансування, спрощення податкового адміністрування МСБ, популяризацію підприємницької культури та розвиток навчання підприємницьким навичкам, сприяння експорту МСБ та підсилення інноваційного потенціалу МСБ.

Загалом, структура системи актів щодо забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання, що регулюють господарські відносини

містить:

– закони, що регулюють загальні питання господарської діяльності (Цивільний кодекс України, Господарський кодекс України, Бюджетний кодекс України, Податковий кодекс України, Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника чи визнання його банкрутом» тощо);

– закони про окремі види господарської діяльності («Про зовнішньоекономічну діяльність», «Про банки і банківську діяльність», «Про товарну біржу», «Про цінні папери і фондову біржу» та ін.);

– закони про окремі види і відносини в господарській діяльності. До них належать нормативні акти господарського законодавства, втілені в Повітряному кодексі України, Водному кодексі України, Земельному кодексі України, Лісовому кодексі України та інших кодексах України.

Господарський кодекс України, Цивільний кодекс України, Кодекс законів про працю України встановлюють основи здійснення господарської діяльності в Україні, правовий режим майна та засоби його охорони, правовий статус суб'єктів господарювання та їх працівників; Кодекс України про адміністративні правопорушення та Кримінальний Кодекс України передбачають відповідальність за порушення чинного законодавства, що вчиняють суб'єкти господарювання чи фізичні особи під час здійснення комерційної діяльності, тим самим стимулюючи їх дотримуватись законів та діяти законними методами.

Таким чином, важливою метою законів є також створення рівних умов для всіх суб'єктів із тим, щоб підтримувати здорову конкуренцію та захищати права суб'єктів економіки.

1.3. Забезпечення економічної безпеки держави правоохоронними органами: зарубіжний досвід та законодавство України

Відповідно до ч. 3 ст. 3 Закону України «Про національну безпеку України» одними із фундаментальних національних інтересів України є: сталий розвиток національної економіки, громадянського суспільства і

держави для забезпечення зростання рівня та якості життя населення, а також інтеграція України в європейський політичний, економічний, безпековий і правовий простір. А у ч. 4 ст. 3 цього Закону закріплено, що «державна політика у сферах національної безпеки і оборони спрямовується на забезпечення воєнної, зовнішньополітичної, державної, економічної, інформаційної, екологічної безпеки, безпеки критичної інфраструктури, кібербезпеки України та на інші її напрями» [21]. Це свідчить про те, що забезпечення економічної безпеки є одним із ключових завдань держави.

Пункт 66 заключних положень Указу Президента України № 392/2020 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про Стратегію національної безпеки України»» передбачає, що ця Стратегія «є основою для розроблення документів щодо планування у сферах національної безпеки і оборони, які визначатимуть шляхи та інструменти її реалізації» [22], серед яких визначена і Стратегія економічної безпеки.

Згідно з п. 5 розділу 2 наказу Міністерства економічного розвитку і торгівлі України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України», економічною безпекою держави є стан національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз, забезпечувати високу конкурентоспроможність у світовому економічному середовищі і характеризує здатність національної економіки до сталого та збалансованого зростання [23].

Одним із ключових правових актів, який визначає стратегічний курс, пріоритети, цілі та завдання держави у сфері економічної безпеки, а також стан, виклики і загрози економічній безпеці є Указ Президента України № 347/2021 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 серпня 2021 року «Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року»» (Указ Президента України № 347/2021).

У розділі 2 Указу Президента України № 347/2021 висвітлені такі складові економічної безпеки: фінансова, виробнича, зовнішньоекономічна,

інвестиційно-інноваційна та макроекономічна безпеки [24]. Хоча у наказі Міністерства економічного розвитку і торгівлі України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» перелік таких складових розширений, адже включає ще і демографічну, енергетичну, продовольчу та соціальну безпеки [23]. Можливе висвітлення неповного переліку складових економічної безпеки в Указі Президента України № 347/2021 характеризується першочерговістю виконання інших завдань до 2025 року, проте такий підхід, на наш погляд, не є виправданим, адже ефективність забезпечення економічної безпеки загалом може відбуватись після такого забезпечення всіх її складових у комплексі.

Щодо суб'єктів забезпечення національної безпеки, у тому числі і економічної в Україні, то їх перелік представлений у ст. 12 Закону України «Про національну безпеку». Проте, провівши аналіз нормативно-правових актів, що торкаються питань забезпечення економічної безпеки (Указ Президента України № 392/2020, Указ Президента України № 347/2021 тощо), виявилось, що безпосереднім суб'єктом у протидії правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави, є новостворений орган – Бюро економічної безпеки України (БЕБ), що не визначено у ст. 12 вищезгаданого закону. Саме тому ключову увагу в роботі звертатимемо на нього.

Основними завданнями БЕБ, зокрема, є: виявлення зон ризиків у сфері економіки шляхом аналізу структурованих і неструктурованих даних; забезпечення економічної безпеки держави шляхом запобігання, виявлення, припинення, розслідування кримінальних правопорушень, що посягають на функціонування економіки держави; збирання та аналіз інформації про правопорушення, що впливають на економічну безпеку держави, та визначення способів запобігання їх виникненню в майбутньому; виявлення та розслідування правопорушень, пов'язаних з отриманням та використанням міжнародної технічної допомоги тощо [25].

Незважаючи на те, що згаданий орган лише розпочав свою діяльність і

знаходиться на етапі свого професійного розвитку, все ж таки є питання до нормативно-правового забезпечення його функціонування. Наразі жодна діюча норма у Законі України «Про Бюро економічної безпеки України» не заважає, наприклад, Національній поліції розслідувати несплату податків, кваліфікувавши її як злочин, передбачений статтею 190 Кримінального кодексу України (Шахрайство), або Службі безпеки України впливати на підприємців, кваліфікуючи кримінальне правопорушення за статтею 258-5 Кримінального кодексу України (Фінансування тероризму), та проводити у ході його розслідування весь комплекс заходів, передбачений Кримінальним процесуальним кодексом України і Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність». Тому основна мета цього закону – обмеження дій різних правоохоронних відомств по відношенню до бізнесу ще не досягнена [26].

Як слушно зауважили В. В. Миргород-Карпова та Д. В. Мурач, сталий економічний розвиток є гарантом цілісності спільноти та держави, а тому для прогресивних країн економічний сектор є основним у питанні державної політики [27, С. 132]. Саме дослідження зарубіжного досвіду діяльності правоохоронних органів допоможе з'ясувати недоліки роботи наших органів сектору безпеки і їх правове забезпечення та надати рекомендації, які будуть направлені на ефективне виконання ними своїх функцій.

Загалом, науковці виділяють такі моделі національної безпеки економічного напрямку: китайська (найвидатніший представник держав соціалістичного сегменту); американська (орієнтована на поєднання внутрішньої та зовнішньої видів безпеки); японська (акцентує увагу на внутрішню соціальну безпеку держави); моделі держав, які нещодавно здобули незалежність і змінюють напрям свого розвитку [28, С. 376].

Варто звернути увагу, насамперед, на досвід забезпечення економічної безпеки КНР. Адже нині КНР намагається зробити все, щоб стати найбільшою економікою в світі. Ще з 2014 р. ця держава вийшла на перше місце у світі за часткою в світовому ВВП за ПКС (паритет купівельної спроможності, що на

2020 р. становив 27804,953 млрд американських доларів), обійшовши США (частка у світовому ВВП за ПКС на 2020 р. – 20289,987 млрд американських доларів, друге місце в світі) [29, С. 170].

У китайській правовій доктрині економічна безпека – це здатність забезпечувати поступове зростання життєвих стандартів усього населення через національний економічний розвиток при збереженні економічної незалежності [28, С. 381].

Виправданим є те, що ефективність забезпечення економічної безпеки КНР на пряму залежить від протидії корупції, яка є її чи не ключовою загрозою. У свою чергу більшість вітчизняних та зарубіжних вчених стверджують, що система протидії корупції у КНР є дієвою.

У КНР з метою контролю високопосадовців, крім Центрального комітету Комуністичної партії і Міністерства контролю, було створено Державне управління з протидії корупції, що стало профільним органом з протидії цьому негативному явищу. Кадрова політика КНР побудована таким чином, щоб не дати керівній ланці можливості використовувати вже сформовані службові, дружні та інші зв'язки для проведення незаконних дій (регулярно проводиться ротація кадрів). Особливу увагу в КНР приділяють і формуванню у державних службовців високих моральних цінностей та етичних принципів, що направлені на виховання у них почуття обов'язку та відповідальності за свою професійну діяльність (діє «Моральний кодекс з восьми принципів») [30, С. 73-74].

Досвід КНР в контексті проведення ротацій чиновників можна запозичити і для України, адже незважаючи на те, що в правоохоронних органах нашої держави вона частково проводиться, особливо в органах Національної поліції, все-таки на законодавчому рівні такий обов'язок працівника відсутній, а сама процедура не передбачена.

Важливо розглянути і досвід США з наведеної проблематики. Основним нормативно-правовим документом США, який регламентує інтереси держави, є її Конституція від 17.09.1787 р., а правовим документом, який відображає

конкретні напрями діяльності у сфері її безпеки, є Стратегія національної безпеки, що прийнята у січні 2018 року. У ній визначено, що економічна безпека є ключовим напрямом забезпечення національної безпеки держави та її елементом [31, С. 4].

Систему нормативно-правового забезпечення економічної безпеки США складають такі закони: «Про економічну безпеку» від 1996 р. (регулює питання протидії економічному шпигунству), «Про економічну безпеку та відтворення» від 2001 р. (закріплено процедуру податкового контролю та митного протекціонізму), «Про створення робочих місць і економічну безпеку» від 2002 р. (регулює питання протидії безробіттю та ринку праці), «Про освіту для економічної безпеки» від 1984 р. (визначення пріоритетів під час проведення освітньої та наукової діяльності з метою підвищення ефективності забезпечення економічної безпеки держави).

Міністерство внутрішньої безпеки США зауважує, що економічна безпека їх країни ґрунтується на збільшенні залежності від потоку товарів, послуг, людей, капіталу, інформації та технології через національні кордони [32].

На сьогодні Рада національної безпеки США (Рада) є вищим консультативним органом із забезпечення економічної безпеки держави. Вона, зокрема, виконує такі функції: формує основні напрямки безпекової політики держави, розробляє правові акти стратегічно-безпекового характеру, розглядає конкретні позиції та підходи. Суб'єктами на рівні керівного складу зазначеної Ради є: помічник президента з національної безпеки, виконавчий секретар (у підпорядкуванні якого знаходяться чотири члени директорату Ради зі статусом помічників міністра, що призначаються президентом) та директор групи «Ситуаційного аналізу». Група «Ситуаційного аналізу» налічує 50-70 співробітників, що відряджаються на 2 роки розвідувальними відомствами. Адміністративне управління групою здійснює директор, а оперативне – помічник президента США з національної безпеки. Ключовими функціями групи є: моніторинг і оцінка обстановки в різних зонах і сферах

національних інтересів США, підготовка оціночно-прогнозних аналітичних матеріалів для президента та членів Ради; відбір матеріалів, які доповідаються президентові та членам Ради; підготовка комплексу заходів (економічних, інформаційних, військових, дипломатичних тощо) щодо реагування на загрози національній безпеці [33, С. 332;].

Також слушно зауважити, що ефективно відбувається і зовнішнє забезпечення економічної безпеки держави. Так, «Міжнародний закон про надзвичайні економічні повноваження» (ІЕЕРА) від 28.10.1977 р. дозволяє президенту блокувати транзакції, заморожувати рахунки, вводити ембарго та конфіскувати активи у зв'язку з будь-якою незвичайною та надзвичайною загрозою національній безпеці, зовнішній політиці чи економіці, яка повністю або значною частиною походить з-за меж США. Закон вимагає звітування перед Конгресом, а також вимагає протидіяти виниклим надзвичайним ситуаціям і щорічно поновлювати перелік таких ситуацій з метою їх подолання [34, С. 42].

Як помітно, США приділяє особливу увагу забезпеченню економічної безпеки держави, адже значна частина повноважень, які направлені на захист економічних інтересів країни, належить саме президенту та органам, які йому підпорядковуються.

Не можемо оминати і модель забезпечення економічної безпеки у Італійській Республіці, яка є зразковою і для передових країн світу. Особливу увагу ця держава звертає саме на фінансову безпеку, яка є складовою економічної. Так, ще у 1774 році була утворена Фінансова гвардія Італії, що підпорядковується Міністерству економіки та фінансів, яка на сьогодні виконує наступні завдання: протидія організованій злочинності; податковий контроль; запобігання та протидія шахрайству в системі Євросоюзу; митний контроль та контроль за витрачанням державних коштів; нагляд за законністю під час проведення торгів, державних закупівель та розміщенні замовлень; нагляд за акцизами; захист культурної і археологічної спадщини Італії; захист авторських прав та патентів; організація взаємодії з іншими правоохоронними

органами держави [35].

Правоохоронці Фінансової гвардії Італії наділені правами поліції та фіскальними і контролюючими функціями податкових органів у частині проведення оперативно-розшукових заходів та досудового розслідування [36, С. 120].

До складу Фінансової гвардії Італії структурно входять кілька спеціалізованих управлінь: Центральна служба кримінальних розслідувань (SCICO); підрозділ по боротьбі з організованою злочинністю (GICO), у який структурно входить підрозділ по боротьбі з незаконним обігом наркотичних засобів (GOA); Антитерористичне відомство (ATPI); група по боротьбі з фінансовим шахрайством (GRF); інші відділення [37, С. 144].

Командування спеціальних відділів, які безпосередньо направлені на протидію економічним правопорушенням, координує діяльність трьох підрозділів Фінансової гвардії Італії:

1) Командування захисту державних фінансів, що проводить аналіз витрат державного та муніципальних бюджетів, а також вивчає факти шахрайства в країні та в Євросоюзі і на основі проведеного аналізу розробляє плани діяльності для територіальних підрозділів відомства;

2) Командування захисту економіки, до завдань якого відноситься захист державних заощаджень, руху внутрішньодержавних грошових потоків, фінансових ринків, у тому числі за допомогою боротьби з нецільовим використанням державних коштів, протидії відмиванню доходів, отриманих незаконним шляхом, та організованої злочинності в економічній сфері;

3) Командування спеціальних підрозділів, яке безпосередньо взаємодіє з регіональною владою, парламентськими комісіями з розслідування злочинів, Верховним комісаром із запобігання та протидії корупції та іншим незаконним явищам [38, С. 367-368].

Командування захисту економіки Фінансової гвардії Італії включає в себе такі відділи: підрозділ з розслідування валютних злочинів; центральна слідча служба з протидії організованій злочинності; спеціальний підрозділ з

державних витрат і шахрайства, який несе відповідальність за державні витрати, втрати доходів з муніципального бюджету і шахрайство, що здійснюється в межах державного та місцевого бюджетів, контролює інформаційні системи по боротьбі з шахрайством; підрозділ спеціального захисту інтелектуальної власності; спеціальний підрозділ по боротьбі з корупцією [39].

На нашу думку, що використання досвіду Італії в контексті надання повноважень підрозділам БЕБ проводити аналіз витрат державного та місцевих бюджетів, руху внутрішньодержавних грошових потоків та фінансових ринків, забезпечить ефективне виконання профілактичної функції цього органу.

Ефективність побудованої системи із забезпечення економічної безпеки Італії можна представити на прикладі розкриття фінансових злочинів в державі. Так, у 2015 році Фінансовою гвардією Італії було виявлено 444 факти ухилення від сплати податків з використанням міжнародних контактів, накладено арешт на майно правопорушників у сумі 1,1 млрд. євро та запропоновано арештувати ще 4,4 млрд. євро [38, С. 369].

Доцільно зауважити, що Фінансова гвардія Італії підтримувала досить тісні зв'язки з колишньою податковою міліцією та іншими правоохоронними органами України. Так, у вересні 2012 року в межах візиту делегації Фінансової гвардії Італії до України на саміт податкових міліцій Європи та Азії було обговорено питання створення Форуму органів фінансових розслідувань. Українська та італійська сторони обумовили можливості підписання угод між колишньою Державною податковою службою України та Фінансовою гвардією Італії про співробітництво в боротьбі з фінансовими та податковими злочинами [40, 37, С. 146]. Маємо надію про подальшу співпрацю іноземного органу з новоствореним Бюро економічної безпеки.

Таким чином, на підставі вивченого досвіду КНР, США, Італії доцільно:

– передбачити у ст. 12 Закону України «Про національну безпеку» до переліку органів складу сектору безпеки і оборони також і Бюро

економічної безпеки України, адже саме цей орган направлений на протидію кримінальним правопорушенням економічної сфери, яка є одним із ключових елементів національної безпеки держави;

- внести зміни до розділу 2 Указу Президента України № 347/2021 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 серпня 2021 року «Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року»», визначивши й інші напрями забезпечення економічної безпеки, а саме: демографічну, енергетичну, продовольчу та соціальну безпеки;

- передбачити у Законі України «Про Бюро економічної безпеки України» обов'язок ротацій керівної ланки цього органу та механізм його проведення у відомчих правових актах, що забезпечить зниження корупційних ризиків;

- надати повноваження працівникам Бюро економічної безпеки України проводити аналіз витрат державного та місцевих бюджетів, руху внутрішньодержавних грошових потоків та фінансових ринків, як забезпечення виконання профілактичної діяльності.

РОЗДІЛ 2. ПОВНОВАЖЕННЯ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

2.1. Забезпечення економічної безпеки держави органами прокуратури

У системі суб'єктів, що забезпечують економічну безпеку держави, важлива роль відводиться органам прокуратури. У відповідності до ст. 131-1 Конституції України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [19] прокуратура здійснює:

- 1) підтримання публічного обвинувачення в суді;
- 2) організацію і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення, відповідно до закону, інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку;
- 3) представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, визначеному законом.

Реалізація цих завдань може мати пряме чи опосередковане відношення й до захисту національних економічних інтересів.

Як слушно вказує В. В. Сухонос, прокуратура України – це один із державних органів; її діяльність є важливим засобом забезпечення державою зміцнення законності.

Прокуратура, використовуючи свої специфічні методи, посідає провідне місце в боротьбі з економічною злочинністю та корупцією. Діяльність прокуратури, через яку реалізуються її функції, поширюється на всі сфери правових відносин і є специфічною формою державного впливу на ці відносини. Тому функції прокуратури органічно пов'язані з функціями держави, передусім із функцією забезпечення законності та правопорядку, а також забезпеченням економічної безпеки держави» [41, С. 94].

Вочевидь, що це і зумовлює потребу дослідження адміністративно-правового статусу органів прокуратури саме як суб'єктів забезпечення економічної безпеки держави.

Аналізуючи питання щодо адміністративно-правового статусу органів

прокуратури доцільно звернути увагу на думку В. І. Бабенка, який переконує, що такий статус «...утворюється врегульованим законодавством порядком створення, реорганізації, ліквідації цих органів, визначенням функцій і завдань прокуратури та наділенням їх необхідною компетенцією для виконання покладених державою прав та обов'язків.

Адміністративно-правовий статус прокуратури визначається юридично закріпленими метою, завданнями, функціями, компетенцією, організаційною структурою та відповідальністю. Його характеристика полягає в змісті прав і обов'язків, що визначені адміністративно-правовими нормами, місцем прокуратури в системі державної влади та засобами виконання владних повноважень.

До змісту адміністративно-правового статусу органів та посадових осіб прокуратури України входить обсяг їхньої правосуб'єктності, обов'язки і права у встановленні верховенства закону, зміцненні правопорядку, особливо в контексті захисту від неправомірних посягань через нагляд за дотриманням і правильним застосуванням законів. Це також включає представництво інтересів громадян або держави в адміністративному суді та у справах про адміністративні проступки, а також застосування примусових заходів, пов'язаних з обмеженням особистої свободи фізичних осіб [42, С. 55].

Відповідно до твердження О. Б. Неврозова, адміністративно-правовий статус прокуратури України може бути визначений як комплекс адміністративно-правових елементів, які уточнюють місце та роль різних рівнів прокуратури (Генеральної, регіональних, місцевих, спеціалізованих) і прокурорів у правовій структурі України. Ці елементи характеризують сутність адміністративної діяльності цих органів з виконання визначених адміністративно-правовими нормами завдань і функцій. Крім того, вони встановлюють основи адміністративно-правової незалежності з метою захисту прав, свобод і законних інтересів як окремих осіб, так і суспільства в цілому. [43, С. 48-49].

Зважаючи на вищезазначене і враховуючи особливості діяльності органів прокуратури у сфері забезпечення економічної безпеки держави, вважаємо за доцільне зосередитися на аспектах визначення ролі та місця цього суб'єкта в структурі органів державної влади. Наша увага також спрямована на розгляд питань, пов'язаних із визначенням завдань, визначенням функцій та повноважень даного суб'єкта, за допомогою яких реалізується його функціональна мета, зокрема у контексті захисту національних економічних інтересів.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 № 1697-VII [44] прокуратура України становить єдину систему, яка в порядку, передбаченому відповідним законодавством, здійснює встановлені Конституцією України [19] функції з метою захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави.

Єдність системи прокуратури України забезпечується:

- 1) єдиними засадами організації та діяльності прокуратури;
- 2) єдиним статусом прокурорів;
- 3) єдиним порядком організаційного забезпечення діяльності прокурорів;
- 4) фінансуванням прокуратури виключно з Державного бюджету України;
- 5) вирішенням питань внутрішньої діяльності прокуратури органами прокурорського самоврядування [19].

У розгляді класифікації структури органів прокуратури, висловленої Н. О. Рибалкою, виявляються такі характеристики:

1. За принципом ієрархічної організації – багаторівнева, конкретніше, вона складається з трьох рівнів, при цьому ланки на кожному рівні виявляють різноманітні функції та характеристики (зокрема, функції та характеристики ланок одного рівня виявляються різнорідними);
2. За принципом управління та підпорядкованості – централізована;
3. За цільовим призначенням та виконуваними функціями –

оперативного планування з фіксованою структурою;

4. За принципом поділу елементів системи на підсистеми – розрізняють структури систем, в яких елементи об'єднуються за функціональними чи об'єктними ознаками. Таким чином, районні, міжрайонні та міські прокуратури, які діють на територіальному рівні, класифікуються як територіальні (регіональні) прокуратури, а спеціалізовані прокуратури – як функціональні. [45, С. 286].

Як зауважує В. Т. Маляренко, прокуратура України представляє собою автономний централізований орган державної влади, функціонуючий в системі правоохоронних органів держави та спрямований на забезпечення захисту від неправомірних посягань на суспільний і державний порядок, права і свободи людини, а також основи демократичного устрою шляхом застосування методів і засобів, визначених законодавством. Прокуратура функціонує незалежно від виконавчої чи судової влади, оскільки його діяльність є складовою системи взаємоврегулювань та рівноваг між різними гілками влади, які формуються та закріплюються в державі після ухвалення нової Конституції [46].

Стосовно місця вказаного органу в системі органів державної влади подібну думку висловлюють А. М. Колодій та В. В. Копейчиков, наголошуючи, що мова йде про «самостійний централізований орган державної влади, що діє в системі правоохоронних органів держави й забезпечує права і свободи людини, а також державну безпеку. Прокуратура не підпорядковується виконавчій або судовій владі, її діяльність є елементом системи стримувань і противаг між гілками влади» [47, С. 701-702].

І. М. Білодід стверджує, що «прокуратура є специфічним правоохоронним органом, діяльність якого спрямована на захист прав, свобод та законних інтересів суб'єктів права, державного та суспільного ладу, забезпечення законності та правопорядку. Вона не може бути віднесена до жодної з гілок влади, що зумовлено її завданнями та функціями, порядком формування, системою контролю та звітності» [48, С. 15].

Іншими словами, органи прокуратури виявляються автономними у прийнятті рішень, що непосредственно відносяться до професійної діяльності посадових осіб даного суб'єкта. Під час виконання конституційних обов'язків, зокрема стосовно забезпечення економічної безпеки держави, органи прокуратури реалізують різноманітні функції.

Згідно з думкою В. В. Клочкова, до функцій прокуратури варто віднести взаємопов'язані із функціями держави та права, основні напрями діяльності прокуратури, що визначаються її метою та завданнями. Ці функції відображають сутність і соціальне призначення прокуратури конкретного типу, діючи у межах компетенції прокуратури в певних сферах правових відносин, і реалізуються через відповідні види діяльності з використанням специфічних засобів, передбачених законодавством [114, с. 5-6].

Фактично органи прокуратури реалізують окремі функції держави за різними напрямками діяльності з метою ефективного виконання поставлених завдань. У відповідності до ст. 2 Закону України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 № 64 1697-VII [44] на прокуратуру покладаються такі функції:

- 1) підтримання державного обвинувачення в суді;
 - 2) представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених відповідним законодавством;
 - 3) нагляд за додержанням законів органами, що проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство;
 - 4) нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян [44].
- Причому нерідко в науковій літературі зустрічаються висловлювання, що вказаний список функцій органів прокуратури є неповним.

На прикладі В. В. Сухоноса вказується, що існують так звані похідні функції зазначених суб'єктів. Основними серед них є координація заходів із протидії злочинності та іншим правопорушенням, роз'яснення положень законів України, а також участь (за потреби) Генерального прокурора та йому

підпорядкованих прокурорів у вдосконаленні чинного законодавства [49, С. 147].

Це означає, що під час провадження правоохоронної діяльності, зокрема у справах, пов'язаних із забезпеченням економічної безпеки держави, органи прокуратури виконують обвинувальні, представницькі та наглядові функції. Крім того, можуть здійснювати декілька додаткових функцій, які спрямовані на повноцінне виконання визначених законодавством завдань відповідних суб'єктів.

Важливо проаналізувати кожен з основних функцій у контексті діяльності органів прокуратури у сфері забезпечення економічної безпеки держави. Також слід дослідити повноваження прокурора при реалізації кожної з цих функцій.

1. Підтримання державного обвинувачення в суді. У ході реалізації вказаної функції, прокурор виконує ключову частину покладеної на прокуратуру ролі у кримінальному переслідуванні. Ця діяльність спрямована на встановлення особи, винної у скоєнні злочину, притягнення її до кримінальної відповідальності, подання справи до суду та обґрунтування обвинувачення перед судом. Робота державного обвинувача є специфічною, оскільки його завданням є захист інтересів держави під час судового засідання, забезпечуючи, щоб кримінальною відповідальністю були покарані лише особи, що вчинили злочин, і жодна невинна особа не стала об'єктом засудження [49, С. 163].

Очевидно, що така діяльність може впливати на захист економічних інтересів держави, оскільки прокурор має повноваження забезпечувати підтримання державного обвинувачення в суді, зокрема в справах, пов'язаних із порушенням правовідносин власності та порядку здійснення господарської діяльності та інших злочинів, що можуть впливати на економічні відносини.

Значущість цієї функції прокуратури полягає і в тому, що саме прокурор під час розгляду справи повинен довести та обґрунтувати вину особи у скоєнні протиправного діяння, наслідки від якого можуть негативно вплинути на

ефективність економічної складової державної безпеки. Це вимагає високого рівня кваліфікації уповноваженої особи та ретельної підготовки до судового розгляду справи.

Як правильно вказує І. В. Рогатюк, підготовка прокурора до підтримання публічного обвинувачення в суді включає в себе аналіз отриманої інформації під час вивчення кримінального провадження, визначення кола та послідовності питань, які підлягають з'ясуванню під час розгляду в суді, планування судових дій для збирання та перевірки доказів, які підтверджують версію обвинувачення, а також розроблення тактики підтримання публічного обвинувачення [50, С. 88].

З метою ефективної реалізації аналізованої функції прокурор отримує комплекс повноважень. Як підкреслює І. І. Шульган, прокурор, як представник сторони обвинувачення, має право активно брати участь у з'ясуванні обставин кримінального правопорушення, перевірці доказів, об'єктивно й неупереджено оцінювати їх із погляду належності, допустимості, достовірності, надавати суду докази, брати участь у їх дослідженні, наводити аргументи на користь поданих ним доказів, спростовувати докази сторони захисту, заявляти клопотання про залучення нових доказів, давати оцінку зібраним доказам тощо [51, С. 239].

Отже, можемо констатувати, що у цьому аспекті органам прокуратури відводиться особлива роль, оскільки лише при професійній і неупередженій діяльності посадових осіб цієї структури можливо довести вину особи (осіб) у вчиненні злочинних дій, в тому числі й таких, що порушують національні економічні інтереси.

2. Представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених відповідним законодавством. У контексті забезпечення економічної безпеки держави, відповідно до пункту 3 статті 23 Закону України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 № 1697-VII [44], прокурор виконує функцію представництва в суді законних інтересів держави у випадках порушення або загрози порушення цих інтересів. Це відбувається в ситуаціях, коли захист цих

інтересів не здійснюється або неналежним чином здійснюється іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування чи іншими суб'єктами, до компетенції яких належать відповідні повноваження, або у відсутність такого органу [44].

Завданнями представництва в суді є захист інтересів держави при порушенні або загрозі порушення цих інтересів, якщо інші органи влади, органи місцевого самоврядування або інші суб'єкти владних повноважень, до компетенції яких входять відповідні повноваження, не можуть або не ефективно здійснюють захист цих інтересів, а також у випадку відсутності відповідного органу [52].

Прокурор виконує представництво державних інтересів у разі порушення чи загрози порушення економічних, політичних або інших державних інтересів через протиправні дії або бездіяльність фізичних або юридичних осіб. Важливо зауважити, що таке представництво прокурора в суді відрізняється від інших видів представництва за обсягом суб'єктів та їх інтересів та формами реалізації [49, С. 175].

Наявність інституту представництва в законодавстві визначається необхідністю захисту інтересів держави (політичних, економічних, екологічних, соціальних, воєнних тощо), які входять до сфери управління (компетенції) органів державної влади, органів місцевого самоврядування та вимагають судового захисту від прокуратури у випадках їх порушення [53]. Це здійснюється з метою відновлення становища, що відповідає вимогам закону, та сприяння належному функціонуванню всіх складових державної безпеки.

Відповідно до положень Наказу Генерального прокурора України «Про організацію діяльності прокурорів щодо представництва інтересів держави в суді та при виконанні судових рішень» від 21.09.2018 № 186 [52], представництво прокурором в суді може здійснюватися через пред'явлення позовів або заяв, вступ у справи, порушені за позовами чи заявами інших осіб, ініціювання перегляду судових рішень, включаючи ті, які стосуються позовів

чи заяв інших осіб, участь у розгляді справ та виконавчому провадженні при виконанні рішень, в яких прокурором виконувалося представництво інтересів держави [52].

Кожна з цих форм представництва використовується в установлених законодавством випадках та спрямована на оперативне та оптимальне вжиття ефективних заходів для відновлення порушених інтересів відповідно до законності, а також для забезпечення об'єктивності та неупередженості під час професійної діяльності.

3. Нагляд за дотриманням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство. Особливу увагу заслуговує функція контролю за дотриманням законів органами, які проводять оперативно-розшукову та досудове слідство. Перш за все, це пояснюється тим, що органи прокуратури, виконуючи цю функцію, сприяють всебічному розслідуванню конкретних справ, забезпечуючи захист прав, свобод і законних інтересів осіб, які стають об'єктом процесуальних дій. Ця функція має важливе значення, оскільки вона сприяє встановленню осіб, виявленню фактів та формуванню достатньої доказової бази для доведення наявності ознак злочинної діяльності, зокрема тих, що торкаються економічної безпеки держави.

На думку І. В. Рогатюка, що прокурорський нагляд, у вигляді процесуального керівництва, відзначається постійною, систематичною, цілеспрямованою та ініціативною діяльністю прокурора – процесуального керівника щодо орієнтації досудового розслідування на вирішення завдань кримінального провадження, захисту прав, свобод та інтересів його учасників, встановлення осіб, обґрунтовано підозрюваних у вчиненні кримінального правопорушення, формування бази для обвинувачення. З метою підвищення ефективності діяльності прокурора у досудовому розслідуванні законодавчо закріплено принципи його незалежності у кримінальному провадженні та обов'язковості виконання законних вимог та процесуальних рішень прокурора [55, С. 421-422].

Зазначаючи, що надання прокуророві права здійснювати процесуальне керівництво є об'єктивною закономірністю, підтвердженою системним роз'ясненням норм Кримінального процесуального кодексу України, Рогатюк І. В. вказує на ліквідацію застарілого інституту додаткового розслідування та надання прокуророві права визначати можливість проведення окремих слідчих (розшукових) дій особисто або спільно зі слідчим (групою слідчих), а також взяти на себе обов'язок прийняти остаточне рішення за результатами досудового розслідування.

Згідно з вченим О. О. Шпаком, здійснюючи процесуальне керівництво та правильно організовуючи цю роботу, прокурор визначає стратегічний напрямок доказування у справі, що врешті решт служить встановленню істини у кримінальному провадженні. Тому підвищення якості досудового розслідування вимагає активного процесуального керівництва прокурором. У цьому відношенні одним із ключових завдань прокурора-процесуального керівника є організація своєї діяльності так, щоб уникнути будь-якої можливості використання доказів, отриманих з порушенням установленого законом порядку на всіх етапах досудового розслідування [56, С. 80-81].

У цьому контексті варто виділити напрями організації роботи прокурора з процесуального керівництва досудовим розслідуванням, такі як організація процесуального керівництва щодо проведення конкретних процесуальних дій, робота з процесуального керівництва конкретного кримінального провадження, календарна організація роботи процесуального керівника, організація роботи з Єдиним реєстром досудових розслідувань та робота групи прокурорів та їх членів.

Кожен з цих напрямів реалізується у конкретних обставинах справи і спрямований на забезпечення ефективності розслідування злочинів. Особливість діяльності органів прокуратури у нагляді за дотриманням законів органами, що проводять оперативно-розшукову діяльність, проявляється у випадках, коли досліджуваний орган здійснює перевірку щодо дотримання вимог чинного законодавства. Реалізація наглядової функції в таких випадках

повинна сприяти ефективності компетентних структур під час проведення ними оперативно-розшукових заходів.

За твердженням В. М. Малюги, прокурор виконує нагляд за розслідуванням, розглядаючи скарги на дії слідчого, скасовуючи його незаконні постанови або вимагаючи від органів розслідування перевірки матеріалів кримінального провадження [57, С. 118]. Але у тих випадках, коли прокурор відсторонює слідчого від проведення слідства або передає справу іншому слідчому, він не тільки здійснює нагляд, але і виконує діяльність, що має адміністративний характер. Під час здійснення наглядової діяльності прокурор повинен використовувати свої повноваження відповідно до закону та максимально сприяти розкриттю злочинів.

4. Нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян. У контексті забезпечення економічної безпеки держави основний акцент буде зроблено на виконанні нагляду за дотриманням законів під час реалізації судових рішень у кримінальних справах. Слід розуміти, що навіть при наявності вже винесеного судового рішення це не гарантує фактичного відновлення стану, який існував перед вчиненням правопорушення.

Як свідчить тривала практика, часто виникає необхідність в застосуванні комплексу додаткових заходів, спрямованих на реальне забезпечення дотримання законодавства під час виконання судових рішень. Це, зокрема, стосується здійснення нагляду за діяльністю Державної виконавчої служби України щодо дотримання принципу законності під час виконання вироків, ухвал та постанов судів у кримінальних справах, особливо тих, що стосуються майнових стягнень.

Прокурори, в першу чергу, звертають увагу на додержання чинного законодавства співробітниками Державної виконавчої служби України відповідно до вимог Закону України «Про виконавче провадження» від 02.06.2016 № 1404-VIII. Зокрема, пунктом 2 частини 1 статті 3 цього закону

встановлено, що рішення у кримінальних справах підлягають примусовому виконанню ухвал, постанов судів, зокрема, в кримінальних провадженнях, у випадках, передбачених законом [58].

Очевидно, що такі рішення можуть стосуватися і злочинів, наслідки від здійснення яких могли негативно вплинути на належне функціонування економічної безпеки країни. Тому діяльність Державної виконавчої служби України перебуває під особливим наглядом уповноважених посадових осіб органів прокуратури. Можна стверджувати, що саме через реалізацію вивчених та проаналізованих функцій органи прокуратури грають свою роль у питанні забезпечення економічної безпеки держави.

При цьому важливий акцент робиться на інших (додаткових) функціях, таких як координація боротьби із злочинністю та іншими правопорушеннями, роз'яснення законів України, участь відповідних посадових осіб у вдосконаленні актів чинного законодавства. Однак ці функції в основному реалізуються разом із основними.

В результаті проведеного аналізу можна зазначити, що в рамках системи суб'єктів, відповідальних за забезпечення економічної безпеки держави, велике значення приділяється органам прокуратури. Це обумовлено тим, що ці суб'єкти, враховуючи особливості власної специфіки діяльності, відіграють важливу роль у протидії загрозам економічній безпеці країни.

До основних завдань, що спрямовані на підтримку належного функціонування економічного компонента державної безпеки, слід віднести:

1. підтримання державного обвинувачення в суді;
2. представництво інтересів держави в суді у випадках, визначених чинним законодавством;
3. здійснення нагляду за дотриманням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання та досудове слідство;
4. контроль за дотриманням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах.

Також до ключових функцій слід віднести координацію заходів для

протидії злочинності та іншим правопорушенням, роз'яснення норм законодавства України, а також участь відповідних посадових осіб у вдосконаленні актів чинного законодавства та інших ініціативах.

2.2. Участь Національної поліції України у забезпеченні економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності

Розглядаючи аспекти економічної безпеки суб'єктів господарювання як важливий компонент забезпечення безпеки бізнесу, важливо відзначити, що цей аспект виступає важливим чинником серед різноманітних аспектів державної безпеки та підтримується владним органом, яким є Національна поліція України. Значущість економічної безпеки суб'єктів господарювання визначається численними факторами, що мають як зовнішні, так і внутрішні відтінки. Це виникає з необхідності та важливості забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання, обумовленої різноманітністю інтересів ринкових учасників, їхньою тягінням до збільшення прибутків, що призводить до інтенсифікації конкурентної боротьби. Остання, в свою чергу, завжди є ключовим аспектом економічної безпеки держави.

Іншим важливим аспектом є нестабільна економічна ситуація в державі, яка може раптово змінювати характер діяльності суб'єктів господарювання, навіть переводячи їх у кризові умови з високим рівнем ризику. Урахування всіх цих факторів вимагає від суб'єктів господарювання розробки відповідної економічної стратегії, ведення раціональної економічної політики та поєднання принципів раціональності та обґрунтованого ризику в їхній діяльності. Суть економічної безпеки реалізується через систему критеріїв та показників. Оцінка економічного стану суб'єкта господарювання виступає критерієм економічної безпеки.

У контексті показників економічної безпеки суб'єктів господарювання можна виділити такі аспекти, як швидкість зростання прибутків та зміцнення економічної стабільності суб'єкта у практичному виконанні, а також рівень матеріального та соціального забезпечення працівників індивідуальних

підприємств та корпорацій.

Держава, яка виступає в особі системи правоохоронних органів, виконує важливу роль в регулюванні всіх відносин у сфері забезпечення національної безпеки та виступає як невід'ємна складова цього процесу. Згідно з положеннями Закону України «Про Національну поліцію», національні правоохоронні органи мають завдання здійснювати заходи для забезпечення внутрішньої безпеки країни. Це включає захист життя, свобод та прав громадян, їхнього здоров'я, власності, а також інтересів держави та суспільства від протиправних посягань [59]. Однією з найважливіших аспектів діяльності Національної поліції, яка є ключовою у контексті забезпечення внутрішньої безпеки, є акцент на гарантуванні економічної безпеки суб'єктів господарювання.

Діяльність Національної поліції України визначається використанням різноманітних механізмів управління, що включають організаційний, інституційний, нормативно-правовий механізм та механізм міжнародного співробітництва. Це дозволяє національній поліції впливати на забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання та гарантування внутрішньої безпеки держави та суспільства [60, С. 106].

Організаційний механізм управлінської діяльності поліції має на меті захист об'єктів національної безпеки за допомогою відповідних принципів і методів. Спрямований на досягнення цієї мети, він включає такі напрямки діяльності поліції, як адміністративний, профілактичний, кримінально-процесуальний, оперативно-розшуковий, охоронний та виконавчий. Множинність цих напрямків визначає складність реалізації механізмів управлінської діяльності поліції у виконанні поставлених перед нею завдань. Розрізненість в основних напрямках діяльності поліції та механізмах їх реалізації не впливає на загальну ефективність цієї структури. Економічна безпека виступає як важливий компонент державної безпеки, що визначає взаємозв'язок між економічною міцністю країни, її воєнно-економічним потенціалом та національною безпекою.

У сучасних умовах в Україні та світі зростає важливість стратегії національної безпеки, яка повинна бути спрямована на захист політичних інститутів, прав та інтересів людини та суспільства. Основний принцип такої стратегії повинен ґрунтуватися на балансу інтересів людини, суспільства та держави.

Ще однією ключовою стратегією національної безпеки держави повинні бути універсальні ціннісні орієнтири, спрямовані на побудову правової демократичної держави, розвиток громадянського суспільства і впровадження соціально орієнтованої ринкової економіки [61, С. 59-60].

Нормативно-правовий механізм управлінської діяльності, спрямований на забезпечення економічної безпеки, визначає основи цього питання у відповідності з нормативними актами, що прийняті та впроваджені в державі. Українська нормативно-правова база, яка регулює забезпечення економічної безпеки, охоплює такі ключові документи:

- Конституція України, зокрема ст. 17, визначає захист суверенітету, територіальної цілісності та економічної безпеки як основні функції держави, що є важливим завданням всього українського народу;

- Закони України, такі як «Про національну безпеку України», «Про Раду національної безпеки і оборони України», «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», а також законодавство про податки, валюту, приватизацію, банкрутство, зовнішньоекономічну діяльність, Кримінальний, Кримінально-процесуальний, Цивільний, Цивільно-процесуальний, Митний, Бюджетний, Господарський кодекси України, які безпосередньо відносяться до сфери регулювання відносин у сфері економіки;

- Укази та розпорядження Президента України, а також постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України;

Цей механізм спрямований не лише на законодавчий розподіл повноважень, але й на чітке формулювання та юридичне закріплення

пріоритетів різних підрозділів Національної поліції. Важливою задачею є також правове забезпечення формування та реалізації державної політики відповідно до найкращих світових стандартів.

Інституційний механізм управлінської діяльності Національної поліції спрямований на розроблення стратегій та методів реформування системи забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання. Це включає реформування самої системи органів Національної поліції, ліквідацію та реорганізацію елементів її організаційної структури для загального забезпечення економічної безпеки. Крім того, важливим є забезпечення ефективної взаємодії поліції з іншими правоохоронними органами, органами місцевого самоврядування та громадськими організаціями у питаннях економічної безпеки.

Механізм міжнародного співробітництва, в свою чергу, має на меті впровадження діяльності Національної поліції України у відповідність з міжнародними стандартами соціально-сервісної дії. Він орієнтований на правове забезпечення та інституційне співробітництво з міжнародними організаціями, ефективну взаємодію з правоохоронними структурами ЄС та використання міжнародного досвіду в забезпеченні економічної безпеки. Окрім того, механізм передбачає налагодження інформаційного обміну з іншими країнами та поглиблення процесу європейської інтеграції України з метою забезпечення національної безпеки.

Всі аспекти механізмів управлінської діяльності Національної поліції взаємодіють та формують інтегрований комплекс дій, спрямованих на забезпечення громадського порядку, безпеки громадян та боротьбу зі злочинністю. Поліція виступає важливим гарантом забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання та загальнонаціональної безпеки країни. Таким чином, конкретний характер та обсяг дій Національної поліції формулюються в контексті напрямків та рівня загроз національним інтересам України.

Механізми управлінської діяльності Національної поліції, спрямовані на

гарантування економічної безпеки суб'єктів господарювання та внутрішньої безпеки країни, мають на меті втілення таких принципів, як:

1. дотримання свобод та прав громадян;
2. законність у діяльності;
3. відсутність партійних впливів та деполітизація;
4. захист демократичних цінностей суспільства;
5. колегіальність та єдність при ухваленні рішень;
6. пріоритетність профілактики правопорушень та їх запобігання;
7. співпраця з органами державного управління, місцевими органами самоврядування та військовими структурами;
8. відкритість до громадського контролю;
9. співпраця з населенням, громадськими об'єднаннями та неурядовими організаціями.

Таким чином, управлінські рішення, спрямовані на гарантування державної безпеки, повинні впливати на спрямованість, зміст, результативність та ефективність діяльності Національної поліції з урахуванням різних форм і потенційних загроз. Важливо враховувати, що управлінська діяльність в системі забезпечення економічної безпеки є комплексним процесом, що взаємодіє та систематизує операції поліції, їх розвиток та удосконалення. Цей процес охоплює різні аспекти діяльності поліції, і забезпечення економічної безпеки є однією з його ключових складових [62, С. 97].

Отже, можна стверджувати, що Національна поліція України через впроваджені механізми управлінської діяльності зорієнтована на забезпечення основних напрямків своєї діяльності за участю всіх підрозділів, які утворюють єдину систему. Ця система призначена для гарантування економічної безпеки суб'єктів господарювання та загальнонаціональної безпеки. Очевидно, що існуюча система забезпечення внутрішньої безпеки держави може виявити обмежену здатність якісно протистояти потенційним і відкритим загрозам у всіх аспектах життєдіяльності українського суспільства.

2.3. Роль Бюро економічної безпеки України у забезпеченні національної економічної безпеки

У контексті останніх змін, Закон України «Про Бюро економічної безпеки України» [25], прийнятий 28 січня 2021 року, принципово трансформував підходи до формулювання державної політики з питань захисту економіки. Зазначено, що вперше на протязі багатьох років, цей закон регламентує діяльність спеціального правоохоронного органу – Бюро економічної безпеки (БЕБ), яке виступає ключовим у протидії правопорушенням, спрямованим на порушення норм функціонування економіки держави (ст. 1 Закону).

Причинами створення цього нового органу, згідно з пояснювальною запискою до Закону, стали децентралізація функцій кримінального розслідування економічних злочинів, яке раніше здійснювали Податкова міліція, Служба безпеки України та Національна поліція України, а також відсутність ефективності у розслідуванні фактів ухилення від сплати податків. Наводяться статистичні дані від Офісу Генерального прокурора, згідно з якими у 2019 році було зареєстровано 1287 кримінальних проваджень за ухилення від сплати податків, при цьому виносилось всього 18 вироків, включаючи 10 обвинувальних вироків, із них 3 – на підставі угод про визнання винуватості, та 8 виправдувальних вироків [73].

Незважаючи на те, що аргументи стосовно кількості обвинувальних актів виявилися неточними, як єдиного якісного показника розслідування економічних злочинів, загалом визнається, що діяльність правоохоронних органів була позбавлена необхідної єдності, узгодженості та послідовності.

Політизований та необґрунтовано значний інтерес до розслідування економічних злочинів в Україні, який утворився в історичному контексті, викликав подвійні функції, бюрократичні конфлікти між правоохоронними органами і постійні спроби здійснювати контроль або тиск на бізнес-структури. Створення Бюро економічної безпеки (БЕБ) є спробою вирішення цих проблем, спрямованою на створення єдності в досягненні завдань

державної політики, а також на забезпечення прозорості та громадського контролю за правоохоронною діяльністю у сфері економічних відносин.

На перший погляд, ключовою невирішеною проблемою, яка залишається із створенням БЕБ, є визначення поняття, меж та сутності економічної безпеки як основного правового явища. Перше незрозуміле нормативне визначення місця БЕБ в системі економічної безпеки міститься в Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року, яку затвердив Указ Президента України від 11 серпня 2021 року № 347/2021. Згідно з пунктом 21.1. цієї стратегії, одним із завдань у сфері фінансової безпеки є створення ефективної моделі боротьби з економічними злочинами, зокрема шляхом забезпечення діяльності Бюро економічної безпеки України [24]. На наш погляд, законодавець неправильно встановив співвідношення об'єктів відносин: економічна безпека є більш широкою категорією і включає в себе фінансову.

Закон України «Про Бюро економічної безпеки України», незважаючи на те, що він містить спеціальний підхід до трактування терміну, як, наприклад, «орган, на який покладаються завдання щодо протидії правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави» [25], не визначає абсолютно сутності та межі категорії «економічна безпека» навіть для цілей функціонування БЕБ.

На нашу думку, в сфері економічної безпеки правоохоронні відносини представляють собою форму правової взаємодії між суб'єктами публічного адміністрування, які мають правоохоронні повноваження, та іншими неурядовими особами, що виникає внаслідок вчинення правопорушення, яке стосується економічних інтересів держави (включаючи за її межами) та суб'єктів господарювання, спрямоване на погіршення фінансово-інвестиційного клімату та відновлення порушених прав і притягнення винних до юридичної відповідальності.

З точки зору компетенції, важливу роль у розумінні меж їхнього правоохоронного впливу на економічну безпеку відіграє складова інституції

Бюро економічної безпеки (БЕБ). Щодо цього можна розглянути адміністративну та кримінально-процесуальну аспекти. Аналіз правового статусу Бюро економічної безпеки України, який пропонує А. М. Рубель, вказує на відповідність тенденціям створення правоохоронних структур у європейських країнах: роз'єднання служб економічних розслідувань від системи Міністерства внутрішніх справ та органів національної безпеки, концентрація функцій протидії економічній злочинності в одному державному органі або його підрозділі, а також наявність, окрім чисто правоохоронних функцій, аналітичних та інформаційних повноважень [74, С. 15].

Згідно з пунктом 5 Постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання організації діяльності Бюро економічної безпеки України», БЕБ виконує правоохоронні, аналітичні, економічні, інформаційні та інші функції [77]. Згідно зі статтею 216 Кримінального процесуального кодексу України, детективи БЕБ мають повноваження з розслідування правопорушень, предметом яких є злочинне посягання на відносини у сфері господарської діяльності. Однак, з точки зору формально-логічного підходу, Розділ VII «Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності» Кримінального кодексу України не може абсолютно охопити весь спектр відносин у сфері економічної безпеки, оскільки останнє є значно ширшим, а злочини, такі як стаття 191 (Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем) чи злочини, пов'язані із зловживанням службовим становищем, можуть представляти значно більшу загрозу економічним інтересам.

Свідченням переважаючого обсягу повноважень Бюро економічної безпеки (БЕБ) в сфері захисту економіки від кримінально-правових порушень є фактичне охоплення ним фактично всіх статей Розділу VII Кримінального кодексу України. БЕБ відповідає за розслідування злочинів, визначених статтями 200, 203-2, 204, 205-1, 206, 212, 212-1, 218-1, 219, 220-1, 220-2, 222, 222-1, 223-1, 224, 229, 231, 232, 232-1, 232-2, 233 Кримінального кодексу України [5]. В окремих випадках згідно з пунктами 2-3 частини 4 статті 216

Кримінального процесуального кодексу України, БЕБ надаються повноваження щодо розслідування злочинів, передбачених статтями 191, 206-2, 210, 211, 192, 358, 366, 369 Кримінального кодексу України [78]. Відповідно можна констатувати, що БЕБ не є єдиним органом, який реалізує правоохоронний вплив на захист економіки держави.

Справи, що підпадають під юрисдикцію посадових осіб Бюро економічної безпеки (БЕБ), і при яких вони мають право складати протоколи про адміністративні правопорушення, мають переважно забезпечувальний характер. Ці справи включають в себе застосування санкцій у випадках незаконного використання найменування та ознак належності до БЕБ, а також невиконання законних вимог посадових осіб [77].

Для досягнення стратегічного ефекту в правоохоронних відносинах у сфері економіки необхідно чітко розуміти предмет захисту. Працюючи як у короткостроковій, так і у довгостроковій перспективі, БЕБ повинне активно використовувати аналітичні процеси та аналітичну діяльність для виявлення ризиків та загроз, не втручаючись в операційні бізнес-процеси. Неправомірні процесуальні дії можуть призвести до простою та збитків для підприємництва, таких, як невіплата податків та обов'язкових платежів до бюджету. Камеральний аудит виходить на передній план і набуває особливого значення.

Окрім інших правоохоронних органів, БЕБ має повноваження проводити кримінальний аналіз, який охоплює інформаційно-аналітичну діяльність. Ця діяльність спрямована на виявлення взаємозв'язків між даними про злочинну діяльність та іншими можливо пов'язаними даними, їх оцінку та інтерпретацію, а також на прогнозування розвитку подій для використання цих даних у виявленні, припиненні та розслідуванні кримінальних правопорушень, що посягають на функціонування економіки держави [25].

Згідно зі ст. 22 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України», результатом роботи інформаційно-аналітичних підрозділів БЕБ є аналітичні продукти, які представляють собою результати аналітичних досліджень, складені у письмовій формі з використанням інформації, що

міститься в інформаційних системах БЕБ та інших джерелах, включаючи інформацію, що міститься в заявах або повідомленнях про вчинення кримінальних правопорушень [25].

У ході забезпечення ефективності правоохоронної діяльності з метою захисту економіки вирішальне значення має не лише адекватне визначення економічних правопорушень, але й правозастосування положень процесуального закону, що регулюють розподіл повноважень між Бюро економічної безпеки (БЕБ) та іншими правоохоронними органами. Важливо відзначити, що це питання, незважаючи на його суттєвість, залишається до певної міри формальним, оскільки чинний Кримінальний процесуальний кодекс України не встановлює чіткого обмеження для прокурора, яке б забороняло визначати підслідність економічного злочину тому правоохоронному органу, який виявив його ознаки під час розслідування пов'язаного правопорушення.

РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ПОБУДОВИ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ВЗАЄМОДІЇ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних умовах економічної нестабільності підприємства зустрічаються з різноманітними негативними факторами, що походять як із зовнішнього, так і з внутрішнього середовища. Ця складна ситуація вимагає ретельного вивчення та аналізу для подолання викликів, що виникають.

Одним з першочергових завдань у контексті протистояння цим негативним впливам є впровадження не лише сучасної, але й ефективної системи економічної безпеки на підприємстві. Успішна реалізація цієї системи залежить від виваженого механізму взаємодії, який не тільки дозволяє раціонально використовувати внутрішні ресурси підприємства, але й враховує можливості зовнішніх структур. Серед них слід виділити державні органи, правоохоронні установи та суб'єкти недержавної безпеки.

Цей механізм взаємодії спрямований на вдосконалення стратегій і тактик у протидії наявним і можливим загрозам, що виникають як з зовнішнього середовища, так і зсередини самого підприємства. Такий комплексний підхід передбачає активну взаємодію з різними структурами, спільну діяльність із залученням державних та правоохоронних органів для максимально ефективного подолання економічних труднощів та забезпечення стійкості підприємства в умовах нестабільного економічного середовища.

В період економічної кризи вплив на функціонування внутрішніх підприємств стає особливо значущим через різноманітність негативних факторів як зовнішнього, так і внутрішнього оточення. Стрімка зміна умов вимагає від підприємств активної реакції та впровадження ефективних заходів для забезпечення економічної стабільності.

Одним із пріоритетів у протидії цим викликам стає необхідність створення сучасних інноваційних систем економічної безпеки. Ці системи, які мають використовувати не лише внутрішні ресурси підприємства, але й

активно враховувати можливості зовнішніх організацій, спеціалізованих у галузі забезпечення економічної безпеки, визначають новий напрямок стратегії в управлінні кризовими ситуаціями.

Розгляд різноманітних аспектів побудови системи економічної безпеки включає аналіз структури, обсягів фінансування, технічного забезпечення та розвитку кваліфікаційних та кількісних характеристик персоналу штатних підрозділів економічної безпеки. Всі ці параметри стають вирішальними у формуванні ефективного механізму захисту вітчизняних підприємств від реальних та потенційних загроз з зовнішнього та внутрішнього середовища.

Система економічної безпеки підприємства розглядається як інтегрована система взаємодії внутрішніх та зовнішніх суб'єктів, орієнтованих на досягнення економічної безпеки. Ці суб'єкти, об'єднані спільними цілями та повноваженнями, обладнані необхідними ресурсами та технічними засобами, спрямовані на визначення, зниження рівня та відповідь на небезпеки та загрози, які виникають у сфері економіки [63].

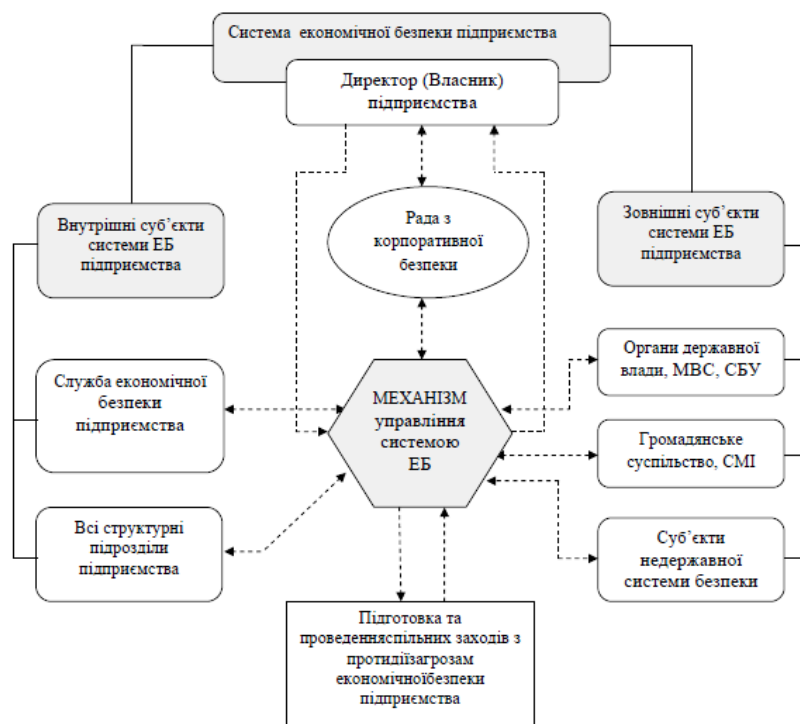

Рис. 3.1. Модель системи економічної безпеки підприємства

На рис. 3.1 наведено модель системи економічної безпеки підприємства, яка ретельно враховує різноманітні аспекти впливу зовнішніх і внутрішніх

факторів на функціонування підприємства в умовах нестабільності. Ця система є результатом систематичного підходу до управління економічною безпекою, орієнтованого на комплексний вплив на існуючі та потенційні загрози.

Система управління забезпеченням економічної безпеки підприємства включає в себе широкий спектр елементів, від керуючих і керованих підсистем до механізмів управління та взаємодії. До складу цієї системи входять технічні засоби, правові основи, і організаційні методи, які спрямовані на вирішення складних завдань управління, спрямованих на протидію загрозам економічної безпеки підприємства [64].

Ключовим компонентом цієї системи управління є механізм взаємодії між внутрішніми та зовнішніми суб'єктами, який здійснюється врахуванням високого рівня корупції, системних економічних криз і загроз організованої злочинності в економічній сфері. Створення сприятливих та безпечних умов для функціонування підприємства в умовах кризи має важливе значення не тільки для самого підприємства, але й для здатності органів державної влади забезпечити ефективну підтримку.

Органи державної влади, правоохоронні структури і суб'єкти недержавної безпеки в Україні виступають основними учасниками системи економічної безпеки. Проте, у період системної економічної кризи та ускладнених ситуацій, малі та середні підприємства можуть стикатися з труднощами відстоювання своїх прав без підтримки від органів державної влади, таких як Прокуратура України, а також підрозділів МВС і СБУ. Це особливо актуально в умовах можливих рейдерських атак.

Управління економічною безпекою підприємства передбачає інтеграцію з правоохоронними органами. Однак перед тим, як звертатися до них із пропозицією проведення спільних заходів з протидії загрозам, керівникам підприємства слід ретельно оцінити, чи входять такі заходи в компетенцію органів та чи відповідають вони законодавчим нормам та внутрішньовідомчим положенням правоохоронних органів.

Також істотну роль у якості зовнішнього суб'єкта системи економічної безпеки підприємства відіграє Недержавна система безпеки України (НСБО). Це пояснюється тим, що у НСБО є унікальний людський потенціал з явними та неявними знаннями в галузі забезпечення економічної безпеки. Склад суб'єктів НСБО включає не лише фахівців із забезпечення безпеки, але і сучасні технології, технічні засоби, методи та методології протидії небезпекам і загрозам для діяльності підприємств і їх економічної безпеки. Для успішного використання потенціалу недержавної безпеки в системі економічної безпеки підприємства необхідно враховувати кілька умов.

По-перше, необхідно узгоджувати інтереси підприємства та суб'єктів недержавної системи безпеки, які є комерційними організаціями і прямують до здобуття прибутку від своєї діяльності. По-друге, необхідно створити ефективні механізми взаємодії, які сприятимуть створенню синергетичного ефекту в системі економічної безпеки завдяки добре спрямованому використанню потенціалу як самого підприємства, так і суб'єктів недержавної системи безпеки при реалізації спільних заходів з протидії існуючим загрозам економічної безпеки.

Однією з ключових мет цілей забезпечення інформаційної безпеки, яка є важливим аспектом національної безпеки України, є забезпечення захисту та конфіденційності обмежено доступної інформації, зокрема, комерційної таємниці. В цьому контексті державні та правоохоронні органи мають обов'язок забезпечувати захист такої інформації від неправомірного використання в комерційних цілях. Комерційна таємниця, створена з великими зусиллями та віддана з метою отримання законного дозволу на діяльність та в інших випадках, повинна бути піддана надійному захисту з боку відповідних органів.

На думку, В. Пашкова, для забезпечення соціальної безпеки важливо, щоб держава постійно знаходила баланс між публічним та приватним правом [65, С. 86]. Захист інформації, яка включає комерційну таємницю, має значущий юридичний аспект: втрата конфіденційності призводить до

припинення майнових прав особи на виробничий секрет.

А. Марущак рекомендує включати положення про нерозголошення комерційної таємниці в трудовий договір (контракт) як для керівника підприємства, так і для інших співробітників. Вчений вказує, що обов'язок з нерозголошення інформації може бути включений як безпосереднім записом у текст трудового договору (контракту), так і у вигляді окремого документа, що додається до трудового договору (контракту) [66].

Легальне визначення поняття комерційної таємниці міститься у ст. 505 Цивільного кодексу України. Згідно з цим кодексом, комерційна таємниця – це інформація, яка є секретною у тому розумінні, що вона в цілому чи у певній формі та сукупності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які зазвичай мають справу з видом інформації, до якого вона належить, у зв'язку з цим має комерційну цінність і була предметом адекватних існуючим обставинам заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію [67]. До комерційної таємниці віднесено відомості технічного, організаційного, комерційного, виробничого та іншого характеру, за винятком тих, які, відповідно до закону, не можуть бути віднесені до комерційної таємниці.

Право на отримання інформації, включаючи комерційну таємницю суб'єктів господарювання, закріплене в ряді законодавчих актів, таких як «Про службу безпеки України», «Про Національну поліцію» (який замінив Закон України «Про міліцію»), «Про Антимонопольний комітет України», «Про аудиторську діяльність», «Про Національне антикорупційне бюро України» та інші. Хоча деякі з цих законів встановлюють обов'язок осіб, що мають доступ до комерційної таємниці, утримувати її в таємниці, проте не визначають механізму виконання цього обов'язку чи відповідальності за його порушення.

Наприклад, за статтею 11, пунктом 17 Закону України «Про міліцію», який втратив чинність, міліції надавалось право отримувати письмові запити для безоплатного отримання відомостей, включаючи комерційну таємницю, від підприємств, установ, організацій і громадянських об'єднань для

вирішення кримінальних справ. Проте, як відзначають Г. Нікіфоров та С. Нікіфоров, ця норма залишалася невизначеною, не уточнюючи, які саме органи міліції мають право доступу до комерційної таємниці і не надаючи визначення захищеним категоріям працівників міліції [68, С. 84].

У Законі України «Про Національну поліцію», який був прийнятий у 2015 році, можна спостерігати більш точне формулювання. Згідно зі ст. 18 п. 5 до основних обов'язків поліцейського включено збереження інформації з обмеженим доступом, яка стала йому відомою у зв'язку з виконанням службових обов'язків. У ст. 28 п. 2 чітко визначено, що поліцейські несуть особисту відповідальність за неправомірне використання інформаційних ресурсів, включаючи «дисциплінарну, адміністративну та кримінальну відповідальність за їхні дії, що призвели до порушень прав і свобод людини, пов'язаних із обробкою інформації» [59].

Щодо Антимонопольного комітету України (далі за текстом – АМКУ), чинне законодавство надає йому широкі повноваження щодо практично необмеженого доступу до будь-якої інформації від суб'єктів господарювання. Зокрема, згідно із ст. 16 Закону «Про Антимонопольний комітет України», державний уповноважений АМКУ має право безперешкодно входити до приміщень підприємств, установ і організацій під час проведення перевірок та розслідувань, вимагаючи інформацію, включаючи ту, що має обмежений доступ, від суб'єктів господарювання відповідно до закону [69].

Важливо відзначити, що Закон України «Про захист економічної конкуренції» [70] не прямо визначає обов'язок суб'єктів господарювання надавати інформацію. У той же час неподання інформації розглядається як порушення. Згідно із чч. 13-15 статті 50 порушення законодавства про захист економічної конкуренції включає неподання інформації Антимонопольному комітету України (АМКУ), його територіальному відділенню у встановлені строки, подання інформації у неповному обсязі та подання недостовірної інформації [69].

Ще одним органом, який може отримувати доступ до комерційної

таємниці, є Національне антикорупційне бюро України (НАБУ). Згідно зі ст. 7 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України», працівникам НАБУ для виконання їхніх обов'язків надається право отримувати інформацію від банків, депозитарних установ та інших організацій, яка необхідна для виконання їхніх обов'язків. Зазначено, що отримання інформації, що містить банківську таємницю, регулюється відповідним законодавством [71].

Охорона комерційної таємниці також підтримується відповідно до ст. 507 Цивільного кодексу України. Згідно з цією статтею, органи державної влади зобов'язані охороняти інформацію, яка є комерційною таємницею, від недобросовісного використання. Крім того, надається захист інформації, що стосується нових хімічних сполук у фармацевтиці, сільському господарстві та хімічних продуктах [67].

Стаття 507 Цивільного кодексу України також визначає виключення з незаконного розголошення інформації, яке може стати відомим державним органам. Одне з виключень полягає в необхідності розголошення для захисту населення та охорони здоров'я, а інше - в разі вжиття заходів для забезпечення охорони інформації від недобросовісного комерційного використання [67].

У частині 2 тієї ж статті зазначено, що органи державної влади повинні також охороняти комерційну таємницю в інших випадках, передбачених законом. В цій статті детально розглянуто один конкретний випадок охорони комерційної таємниці, і загальне правило посилається на «інші випадки, передбачені законом».

Оскільки окремі законодавчі акти, які надають повноваження окремим контрольно-наглядним та правоохоронним органам, не включають зобов'язань для державних органів щодо захисту комерційної таємниці, у багатьох випадках ч. 2 ст. 507 Цивільного кодексу України не може бути застосована [67]. Наприклад, відповідно до статті 24 Закону України «Про Службу безпеки України», Служба безпеки України повинна сприяти підприємствам, установам, організаціям та підприємцям у збереженні

комерційної таємниці, що може завдати шкоди життєво важливим інтересам України [72]. Однак, за практикою, відсутній ефективний механізм, яким саме Служба безпеки України має допомагати підприємствам у збереженні комерційної таємниці.

Ще одним прикладом є регулювання діяльності Антимонопольного комітету України (АМКУ): обов'язки органів АМКУ щодо зберігання комерційної таємниці суб'єктів господарювання не передбачені чинним законодавством [69], що можна вважати одним із його значущих недоліків. Національне антикорупційне бюро України (НАБУ), яке також має доступ до комерційної таємниці суб'єктів господарювання згідно з чинним законодавством [71], не несе відповідальності за витік комерційної таємниці, якщо збитки заподіяно через провину цього органу.

В Україні відзначається відсутність ефективного та узгодженого механізму обміну інформацією, що має економічний, комерційний та інший контекст. На даний момент відсутні чітко визначені вимоги щодо запитів на інформацію, існують розбіжності у нормах, зокрема, щодо термінів їх виконання. Це стає серйозним обмеженням, оскільки при відсутності відповідної регулятивної бази і враховуючи практично необмежену кількість суб'єктів, які користуються конфіденційною інформацією, неможливо забезпечити ефективне зберігання комерційної таємниці.

У світлі цього, виникає нагальна потреба у прийнятті спеціального закону, який би визначав норми, пов'язані з комерційною таємницею, і вносив необхідні зміни до чинного законодавства, зокрема, щодо повноважень правоохоронних органів у справах збереження комерційної таємниці. Цей закон має стати ключовим інструментом, що регулює процес обміну інформацією, забезпечуючи визначеність вимог, а також враховуючи конкретний контекст економічних та комерційних відносин. Такий правовий фреймворк буде сприяти створенню стабільної та ефективної системи управління комерційною таємницею, що відповідає сучасним викликам і потребам господарюючих суб'єктів.

У контексті розвитку демократії і активного формування громадянського суспільства росте значення суспільно-політичних організацій, що призводить до посилення їх впливу на місцеву та центральну владу. Це відкриває можливість розглядати суспільно-політичні організації як суб'єкти системи економічної безпеки, які можна використовувати як інструмент впливу на владу з метою привертання уваги до протиправних дій щодо підприємства. Це також дозволяє суспільно-політичним організаціям тискати та контролювати дії влади в контексті захисту підприємства від злочинних посягань на його права, фінансові ресурси, комерційну таємницю, інтелектуальну власність, територію, будівлі, персонал, засоби виробництва тощо.

Також важливим суб'єктом системи економічної безпеки можна вважати системи безпеки бізнес-партнерів, які зацікавлені в стабільній роботі підприємства. Це гарантує повне виконання підприємством своїх договірних зобов'язань перед партнерами. Співпраця з бізнес-партнерами у сфері забезпечення економічної безпеки може включати обмін інформацією про нові та модифіковані фактори загроз зовнішнього та внутрішнього середовища для діяльності підприємства. Партнери можуть також надавати фахівців для підтримки фізичного захисту підприємства під час рейдерських атак чи інших злочинних дій, а також сприяти впровадженню сучасних технічних засобів, таких як відеоспостереження, сигналізація і фізичний захист.

Зовнішні суб'єкти системи економічної безпеки мають великий потенціал для протидії сучасним небезпекам і загрозам у сфері економіки. Керівники підприємства зацікавлені в ефективному використанні можливостей зовнішніх організацій, які можна розглядати як зовнішні суб'єкти системи економічної безпеки.

Однак, це можливо лише у випадку успішної координації взаємодії підприємства з такими організаціями, які можна вважати зовнішніми суб'єктами системи економічної безпеки. Для цього необхідно створити в системі управління комплексного забезпечення економічної безпеки

підприємства ефективний механізм взаємодії з органами державної влади, правоохоронними органами, бізнес-партнерами, суб'єктами недержавної системи безпеки, громадськими організаціями та засобами масової інформації.

Детальніше розглянемо основні засади структури та функціонування механізму взаємодії підприємства із зовнішніми суб'єктами системи економічної безпеки:

1. Принцип законності:

Регулювання діяльності: Органи державної влади, і зокрема правоохоронні органи, зобов'язані виконувати свої повноваження виключно відповідно до законів. Керуючись положеннями Конституції України, законами та іншими нормативно-правовими актами, вони здійснюють контроль за дотриманням правил і стандартів.

Співпраця та узгодження: Керівники підприємства повинні завжди пам'ятати про правовий контекст спілкування з органами влади, зокрема в контексті реагування на потенційні загрози для економічної безпеки. Спільні заходи повинні відбуватися відповідно до чинного законодавства та в межах повноважень державних органів.

2. Принцип безперервності:

Постійний моніторинг: Цей принцип визнає необхідність постійного стеження за сучасними економічними загрозами. Система економічної безпеки повинна функціонувати постійно, оскільки загрози можуть виникати в будь-який час.

Стійкість та реагування: Запуск та утримання процесу взаємодії з зовнішніми суб'єктами системи економічної безпеки - завдання, яке вимагає постійної уваги та планування. Система повинна бути готовою до негайного реагування на будь-які нові загрози.

3. Принцип комплексності:

Співпраця з різними структурами: Даний принцип передбачає широкий спектр співпраці з різними урядовими та неурядовими організаціями в області економічної безпеки. З урахуванням різноманіття загроз в економіці, для

їхнього успішного вирішення необхідно залучати ресурси різних зовнішніх структур та організацій.

Ці принципи є визначальними для побудови ефективного механізму взаємодії підприємства з його зовнішнім оточенням з метою забезпечення стійкості та ефективності його економічної безпеки.

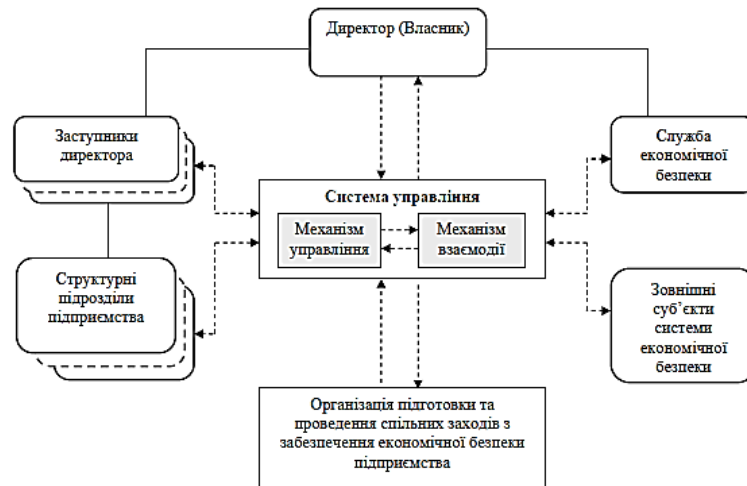

Рис. 3.2. Модель взаємодії суб'єктів системи економічної безпеки підприємства

Принцип колегіальності і єдиноначальності в контексті взаємодії підприємства із зовнішніми суб'єктами системи економічної безпеки розглядається як необхідний елемент для забезпечення оптимальної обміну інформацією та спільного планування заходів, спрямованих на протидію різним факторам загроз в економіці. Цей принцип вимагає створення детальних оперативних планів, які конкретизують завдання для кожного учасника системи економічної безпеки та визначають точний час їх виконання. Відсутність таких планів ускладнює координацію заходів, що, в свою чергу, ускладнює досягнення синергетичного ефекту в рамках діяльності, спрямованої на забезпечення економічної безпеки підприємства.

Органи державної влади, особливо правоохоронні, виступають на основі принципу єдиноначальності та централізації управління. Це означає, що вони діють в межах закритої та жорстко централізованої системи управління з чітким дотриманням ієрархічної структури. Реалізація цього принципу сприяє гармонізації двох різних підходів до управління в системі безпеки: партнерського планування спільних заходів між різними суб'єктами

економічної безпеки та виконання функцій централізованих управлінських органів.

Гармонізація стратегій розвитку, ресурсів та технологій між бізнес-структурами та правоохоронними органами у системі економічної безпеки підприємства є складним завданням для механізму управління, оскільки вимагає урахування різноманітності та специфіки кожної сторони. Впровадження ефективної системи взаємодії в системі економічної безпеки може бути успішним лише за умови, що всі суб'єкти, як внутрішні, так і зовнішні, наділені відповідними повноваженнями для ініціативної та творчої участі.

Особливу роль в системі економічної безпеки відіграє штатна служба безпеки підприємства, що складається із фахівців різних напрямків, таких як інформаційна безпека, фізичний захист, правове забезпечення та інші. Ця служба виконує ключові завдання, такі як інформаційно-аналітичне забезпечення, охорона території, захист комерційної таємниці, фізичний захист майна, персоналу та інші, сприяючи надійності та безпеці підприємства в умовах сучасних загроз економічної безпеки.

Для успішного виконання завдань, покладених на службу безпеки підприємства, необхідно максимально та ефективно використовувати всі внутрішні ресурси підприємства, а також взаємодіяти з зовнішніми організаціями. Суб'єктами внутрішньої взаємодії в системі економічної безпеки підприємства є його директор, заступники директора та керівники усіх структурних підрозділів. Ця внутрішня взаємодія, як і зовнішня, повинна бути чітко регламентована. Для досягнення цього мети необхідно розробити відповідну правову базу, яка має бути закріплена у відповідних документах підприємства.

В першу чергу, важливо визначити загальну модель системи економічної безпеки підприємства в статуті. Цей ключовий документ повинен розкривати основні завдання системи, показувати основні напрямки діяльності та відповідальність керівництва, включаючи директора,

заступників і інших керівників, за забезпечення економічної безпеки всіх структурних підрозділів і підприємства в цілому.

Другим кроком є уточнення функціональних обов'язків персоналу підприємства, враховуючи їхні посади та освіту. Тут необхідно чітко визначити завдання, які можуть бути вирішені в системі економічної безпеки, та визначити, які фахівці можуть брати участь у цьому процесі.

Накази та розпорядження, які видаються на підприємстві, повинні також охоплювати аспекти діяльності системи економічної безпеки. Четвертим етапом є розробка інструкцій, які деталізують діяльність всіх структурних підрозділів та посадових осіб у системі економічної безпеки.

Під час формування стратегії розвитку та оперативних планів підприємства особлива увага має бути приділена питанням взаємодії штатної служби безпеки з іншими структурними підрозділами. Це стає ключовим в аспекті підготовки та проведення спільних заходів з комплексної протидії різноманітним загрозам, як із зовнішнього, так і з внутрішнього середовища.

Забезпечення ефективної взаємодії в системі економічної безпеки представляє собою ключовий аспект для керівників підприємства, особливо в умовах сучасної економічної нестабільності. Важливість цього завдання обумовлена необхідністю налагодженої співпраці всіх елементів системи, оскільки без цього досягнення синергетичного ефекту в діяльності системи економічної безпеки стає майже неможливим.

Для досягнення ефективної взаємодії в системі економічної безпеки підприємства вирішальним є розробка адекватного механізму. Цей механізм повинен створити фундамент для тісної координації дій різних суб'єктів, що входять до складу системи економічної безпеки, особливо під час реалізації спільних заходів щодо забезпечення економічної безпеки.

На сучасному етапі недостатньо вивчено механізм взаємодії в системі економічної безпеки підприємства в наукових та спеціальних публікаціях, присвячених економічній безпеці. Тому дуже важливо, по-перше, чітко визначити поняття «механізм взаємодії в системі економічної безпеки», а по-

друге, ретельно проаналізувати його зміст і основні принципи функціонування.

На нашу думку, механізм взаємодії в системі економічної безпеки підприємства включає в себе внутрішні та зовнішні суб'єкти системи, нормативно-правові основи і технічні засоби. Цей механізм має на меті розробити стратегії планування, підготовки та впровадження дієвих, узгоджених за часом, місцем і змістом заходів для протидії різноманітним загрозам економічній безпеці підприємства.

Механізм взаємодії у системі економічної безпеки відзначається не лише своєю складністю структури, але й різноманіттям здійснюваних дій та динамікою в процесі взаємодії. Розгляньмо детальніше ключові компоненти цього механізму.

1. Суб'єкти взаємодії: Цей елемент включає в себе організації та особи, що беруть участь у системі економічної безпеки підприємства. Їхнє взаємодіюче співробітництво визначає ефективність заходів з забезпечення економічної безпеки.

2. Технічні засоби: Це інструменти та технології, що використовуються для обміну інформацією між різними суб'єктами взаємодії. Інноваційні засоби сприяють ефективній комунікації та обміну необхідними ресурсами.

Взаємодія в системі економічної безпеки підприємства - це складний процес, що враховує широкий спектр об'єктивних і суб'єктивних факторів.

Об'єктивні фактори включають:

Правову базу: сукупність нормативно-правових актів, включаючи закони, внутрішньовідомчі інструкції, накази та Статут підприємства. Ця база регулює взаємодію та визначає роль суб'єктів у забезпеченні економічної безпеки.

Компетентність персоналу: здатність персоналу різних суб'єктів взаємодії ефективно діяти та взаємодіяти відповідно до визначених завдань.

Функціональне призначення суб'єктів: оптимальний вибір суб'єктів системи економічної безпеки для проведення конкретних заходів.

Суб'єктивні фактори включають:

Розуміння керівниками: Правильне розуміння керівниками необхідності ефективної взаємодії для подолання сучасних економічних викликів.

Вмотивованість персоналу: зацікавленість персоналу в досягненні високих результатів у забезпеченні економічної безпеки.

Психологічна сумісність: важливість гармонії та психологічної сумісності між працівниками різних структурних підрозділів та зовнішніми організаціями для успішної взаємодії.

Організація ефективної взаємодії в системі економічної безпеки є складним процесом, який розглядається у декількох етапах.

Перший етап передбачає активний моніторинг процесів в зовнішньому та внутрішньому середовищі з метою виявлення потенційних факторів загроз для економічної безпеки підприємства. Важливо не лише виявляти ці загрози, але також спрогнозувати можливі наслідки їх реалізації для діяльності підприємства та стану його економічної безпеки. Для цього важливо мати в своїй структурі службу економічної безпеки з інформаційно-аналітичним підрозділом. Аналітики цього підрозділу повинні систематизувати та проаналізувати існуючі загрози, а також спрогнозувати їх розвиток в перспективі, враховуючи вплив внутрішніх та світових економічних процесів.

Своєчасне виявлення та точна оцінка загроз дозволяє організувати адекватний захист, використовуючи для цього як внутрішні, так і зовнішні ресурси підприємства. Розуміння процесів в зовнішньому та внутрішньому середовищі дозволяє керівникам не тільки визначати стратегічні напрямки розвитку бізнесу, але й об'єктивно оцінювати можливості системи економічної безпеки у протидії поточним та потенційним загрозам.

У разі, якщо внутрішні ресурси для протидії загрозам економічній безпеці є недостатніми, виникає необхідність залучення зовнішніх організацій. Тут виникає потреба в побудові механізму взаємодії служби економічної безпеки підприємства з внутрішніми та зовнішніми суб'єктами його системи економічної безпеки.

Внутрішні суб'єкти системи економічної безпеки охоплюють структурні підрозділи, які можуть бути задіяні у цій системі, а також зовнішні організації, включаючи правоохоронні органи та недержавні суб'єкти безпеки. Механізм взаємодії дозволяє інформувати цих суб'єктів про існуючі загрози економічній безпеці підприємства.

На другому етапі надається пріоритет вибору кваліфікованих фахівців з різних структурних підрозділів підприємства для спільних заходів з пониження рівня існуючої загрози економічній безпеці. Наприклад, співробітників юридичного відділу можна включити для організації правового захисту власності та бізнес-інтересів підприємства, а фахівців відділу маркетингу використовувати для проведення конкурентної розвідки з метою визначення реальних джерел загроз для діяльності підприємства. Взаємодія з державними адміністраціями та правоохоронними органами вимагає налагодження взаємовигідних контактів, починаючи з передачі повної інформації про загрози для безпеки підприємства та завершуючи плануванням спільних заходів.

У цьому відношенні, керівники підприємства повинні почати співпрацю, надаючи правоохоронним органам всю необхідну інформацію про потенційні загрози, такі як організована злочинність, корумповані чиновники, недобросовісні конкуренти та інші нелегітимні дії. Також, керівники повинні інформувати правоохоронців про можливості власної системи економічної безпеки у протидії поточним та можливим загрозам. Взаєморозуміння між сторонами визначає конкретні структурні підрозділи та відповідальних за виконання завдань.

На третьому етапі планується підготовка та проведення спільних заходів для зниження рівня загроз економічній безпеці підприємства. Визначаються сили і засоби для цих заходів, а комунікації між сторонами важливо побудувати, використовуючи різноманітні технічні засоби, такі як радіостанції, мобільні телефони, електронна пошта та факс. Інформацію можна передавати також через електронні накопичувачі та на паперових

носіях, а також голосом під час безпосереднього спілкування. Важливо забезпечити чітке розуміння і послідовність дій на кожному етапі, а оперативне інформування всіх сторін про проведені заходи допоможе уникнути дублювання та непорозумінь.

Найважливішим завданням механізму взаємодії є планування і проведення спільних заходів, що вимагає взаєморозуміння та активної участі всіх взаємодіючих сторін. Рішення повинно бути конкретним і реалізованим через чіткі плани дій, в яких беруть участь представники всіх сторін. Спільна підготовка та своєчасне виконання завдань важливі для успішної реалізації спільних дій з протидії загрозам економічної безпеки підприємства.

Узгодження планів, їх затвердження та інструктаж персоналу перед проведенням спільних заходів є ключовим етапом, де детальність і чіткість грають важливу роль. Керівники всіх сторін повинні розуміти завдання і спільну мету, сприяючи успіху всіх заходів.

Розглядаючи роль інформаційної функції механізму взаємодії в системі економічної безпеки підприємства, можна визнати, що успішна взаємодія різних суб'єктів цієї системи неможлива без належного інформаційного забезпечення. Без ретельного вивчення і розуміння процесів у зовнішньому і внутрішньому середовищі підприємства неможливо ефективно організувати спільні заходи щодо забезпечення його економічної безпеки. Це стає особливо важливим у ситуаціях високої динаміки змін в зовнішньому середовищі, таких як економічні кризи, коли з'являються нові та перетворюються існуючі загрози для економічної безпеки підприємства. У таких умовах постійний та оперативний обмін інформацією між усіма суб'єктами системи економічної безпеки необхідний для своєчасної корекції спільних заходів з протидії новим та існуючим загрозам.

Важливо враховувати, що всі учасники системи економічної безпеки мають власні можливості моніторингу змін в зовнішньому середовищі. Отже, взаємний обмін інформацією є ключовим фактором для отримання об'єктивного уявлення про економічні процеси, що відбуваються в сучасній

економіці, включаючи чинники загроз економічній безпеці підприємства. Зокрема, важливо обмінюватися тією інформацією, яка безпосередньо впливає на проведення спільних заходів в системі економічної безпеки підприємства. Це дозволить своєчасно вносити корективи в спільні дії та успішно вирішувати завдання забезпечення економічної безпеки підприємства.

Аналітична функція в системі економічної безпеки підприємства виконує ключову роль. Оскільки інформації завжди бракує, а її достовірність інколи сумнівається, необхідний глибокий аналіз всіх отриманих відомостей про процеси в зовнішньому середовищі підприємства. Якісний аналіз дозволяє не лише підтвердити достовірність інформації про існуючі загрози, але і передбачити їхні зміни в майбутньому. Це дозволяє зробити план спільних дій більш реалістичним, враховуючи поточні та прогнозовані загрози для економічної безпеки підприємства.

Оперативне інформування керівників усіх взаємодіючих сторін про зміни в плані спільних дій є необхідною умовою для уникнення розходжень та забезпечення ефективності заходів щодо економічної безпеки. Ураховуючи специфіку завдань, що вирішуються, колегіальне керівництво реалізацією рішень в системі економічної безпеки виявляється важким завданням. Однак у створенні колегіального керівного органу на період проведення спільних заходів виявляється доцільним з урахуванням специфіки зовнішніх суб'єктів, зокрема правоохоронних органів.

ВИСНОВКИ

На сучасному етапі економічного розвитку держави та суб'єктів господарювання можна розглядати економічну безпеку як складову національної безпеки, яка проявляється у систематизованих та регульованих правовими принципами суспільних відносинах. Цей стан сприяє постійному та ефективному відтворенню, розподілу і споживанню матеріальних благ в інтересах індивіда, суспільства і держави. Значущість національної безпеки в наш час набуває особливої актуальності, оскільки від успішного вирішення цього питання залежить доля країни, соціально-економічний добробут громадян, формування національної самосвідомості та поваги до власної держави. Важливо враховувати помилки, які виникли під час проведення економічних реформ, що призвели до руйнівних процесів як у господарстві, так і в свідомості людей.

На рівні країни виділяються різні аспекти економічної безпеки, включаючи макроекономічну безпеку, зовнішньоекономічну безпеку, фінансову безпеку, інвестиційну безпеку, науково-технологічну безпеку, енергетичну безпеку, виробничу безпеку, демографічну безпеку, соціальну безпеку та продовольчу безпеку. На рівні окремих суб'єктів господарювання основні компоненти включають кадрову безпеку, фінансову безпеку, техніко-технологічну безпеку, виробничу безпеку, екологічну безпеку, енергетичну безпеку, інформаційну безпеку, правову безпеку та ринкову безпеку. Вважаємо, що перелік складових економічної безпеки фінансових установ повинен бути уточнений і розширений, враховуючи специфіку їх функціонування.

На нашу думку, ключовими елементами економічної безпеки фінансових установ повинні бути фінансова безпека, кадрова безпека, техніко-технологічна безпека, інформаційна безпека, правова безпека, ринкова безпека, безпека операційної діяльності, репутаційна безпека, кібербезпека, а також психологічна і фізична безпека, роль і значення яких стали актуальними в умовах воєнної агресії РФ проти України.

На основі вивченого зарубіжного досвіду забезпечення економічної безпеки держави правоохоронними органами пропонується внести зміни до законодавства України, а саме:

1. додати Бюро економічної безпеки України до переліку органів сектору безпеки і оборони у статті 12 Закону України «Про національну безпеку», оскільки цей орган має спрямованість на протидію кримінальним правопорушенням в економічній сфері, яка є ключовим елементом національної безпеки;

2. внести зміни до розділу 2 Указу Президента України № 347/2021 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 серпня 2021 року «Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року», визначивши додаткові напрями забезпечення економічної безпеки, такі як демографічна, енергетична, продовольча та соціальна безпека;

3. внести в Закон України «Про Бюро економічної безпеки України» положення про ротацію керівної ланки цього органу та визначити механізм її проведення у відомчих правових актах для зниження ризиків корупції;

4. надати працівникам Бюро економічної безпеки України повноваження проводити аналіз витрат державного та місцевих бюджетів, руху внутрішньодержавних грошових потоків та фінансових ринків для забезпечення ефективної профілактичної діяльності.

Ефективна взаємодія між правоохоронними органами та суб'єктами господарської діяльності становить ключовий аспект забезпечення економічної безпеки та утвердження правового порядку в суспільстві. Ця взаємодія базується на тісних партнерських відносинах, активному обміні необхідною інформацією, спільному проведенні розслідувань та побудові взаємного довір'я між різними правоохоронними органами. Ці фактори в сукупності допомагають створити ефективний механізм впливу на злочинність, забезпечуючи тим самим безпеку громадян та рівень правопорядку в суспільстві.

При узагальненні цих аспектів, варто відзначити, що система

правоохоронних органів, відповідальних за забезпечення економічної безпеки в Україні, представляє собою складний та розгалужений механізм. Однією з важливих проблем в цьому контексті є необхідність чіткого визначення повноважень різних органів та забезпечення ефективної взаємодії між ними. В останні роки в Україні проводяться реформи, спрямовані на підвищення рівня економічної безпеки країни. Проте, на сьогоднішній день, динамічні зміни у законодавстві створюють проблеми стандартизації функцій новостворених органів та їх взаємодії між собою, що потребує уважного вирішення.

Створення Бюро економічної безпеки (БЕБ) є об'єктивно виправданим та правильним кроком у напрямку удосконалення державної політики забезпечення економічної безпеки України. Однак, на стратегічному та відомчому рівнях правового поля відсутні повноцінні конкретизації впливу Бюро економічної безпеки (БЕБ) на гарантування національної економічної безпеки. Зокрема, чинне законодавство не містить у своїх положеннях базового та, водночас, системоутворюючого поняття «економічна безпека», а формула запобігання перешкод у розслідуванні економічних злочинів іншими правоохоронними органами не функціонує, що призводить до спроб централізації правоохоронного захисту економічних інтересів. Крім того, не визначені форми взаємодії Бюро економічної безпеки (БЕБ) з іншими суб'єктами, що забезпечують економічну безпеку.

В Україні є актуальною необхідність повернутися до аспектів юридичного регулювання взаємовідносин у галузі захисту комерційної таємниці. Наше переконання є те, що вирішення питань, пов'язаних із комерційною таємницею суб'єктів господарювання, має стати результатом прийняття Закону України «Про комерційну таємницю». Цей закон слід розглядати як інструмент, який повинен включати статтю, що регулює порядок розкриття комерційної таємниці правоохоронними та контролюючими органами, такими як Служба безпеки України (СБУ), Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) та іншими.

Для вирішення питань, пов'язаних із доступом до комерційної

інформації та її збереженням, слід внести додаткові норми в Закон України «Про захист економічної конкуренції». Ці норми мають визначати право працівників органів Антимонопольного комітету України (АМКУ) на доступ до інформації суб'єктів господарювання, відповідальність суб'єктів господарювання за забезпечення цього доступу, а також обов'язки органів АМКУ з щодо дотримання комерційної таємниці і їхню відповідальність за невиконання цього обов'язку. Аналогічні норми та ефективні механізми їх виконання слід передбачити в нормативно-правових актах, що регулюють взаємодію правоохоронних органів з підприємствами, установами та організаціями в справах охорони комерційної таємниці.

Слід акцентувати увагу на доцільності введення норми щодо повного відшкодування завданих збитків підприємству, установі чи організації у випадку витоку комерційної таємниці, який стався з вини зазначених органів. Це сприятиме створенню ефективного механізму контролю та відповідальності за дотримання комерційної таємниці з боку відповідних органів і в разі їхнього можливого порушення.

У період системної економічної кризи, забезпечення економічної безпеки підприємства стає особливо актуальним завданням, що вимагає комплексних та інноваційних підходів. У цих умовах необхідно розглядати економічну безпеку як систему, яка повинна бути гнучкою та адаптивною, здатною відповідати на різноманітні загрози, що виникають як із зовнішнього, так і з внутрішнього середовища.

Успішне функціонування такої системи економічної безпеки залежить від її здатності використовувати внутрішні ресурси підприємства на максимальному рівні та ефективно взаємодіяти з ресурсами зовнішніх структур. Це включає взаємодію з органами державної влади, правоохоронними органами та іншими зацікавленими сторонами.

З метою досягнення високого рівня економічної безпеки підприємства, важливо вдосконалити систему управління, включаючи в себе розробку ефективного механізму взаємодії між всіма внутрішніми структурами та

зовнішніми партнерами. Це передбачає створення сприятливого середовища для діалогу та обміну інформацією, а також впровадження скоординованих заходів, які сприятимуть підвищенню стійкості та ефективності економічної безпеки підприємства в умовах економічної нестабільності.

Взаємодія між бізнесовим сектором та правоохоронними органами в контексті забезпечення економічної безпеки повинна враховувати різні аспекти, такі як політичні, правові, економічні, науково-технічні, інноваційні, правоохоронні та інвестиційні елементи складного та багатогранного процесу, спрямованого на створення сприятливих та безпечних умов для підприємництва як в межах країни, так і за кордоном.

У контексті глобалізації економіки та зростання активності євроінтеграційних процесів, значущі зміни відбуваються у сфері загроз економічній безпеці. Для створення сприятливих умов для стабільного функціонування та розвитку та, врешті-решт, належного забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності, важлива активна участь та зацікавленість держави у цьому процесі. На сьогоднішній день, на жаль, ця проблема не має повноцінного вирішення ні на теоретичному, ні тим більше на практичному рівні. Це призводить до відсутності надійних та ефективних механізмів взаємодії влади та бізнесу в системі економічної безпеки як на загальнодержавному, так і локальному рівнях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Скорук О.В. Економічна безпека держави: сутність, складові елементи та проблеми забезпечення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство*, 2016. Вип. 6 (3). С. 39-42.
2. Гарькава В.Ф. Економічна безпека регіонів України. *Економіка України*. 2022. № 2. С. 37-49.
3. Єлізаров О.В, Радченко О.В.. Соціальна й економічна безпека України: стратегічні пріоритети та доктринальні положення. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія : Державне управління*. 2019. Вип. 2. С. 147-154.
4. Васильців Т.Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення: монографія. Львів: Арал, 2008. 384с.
5. Кириченко О. А. Економічна безпека суб'єктів господарювання в умовах довгострокового кредитування. *Фінанси України*. 2011. № 6. С. 103-117
6. Варналій З.С. Податкове стимулювання суб'єктів підприємництва в Україні: проблеми, виклики та перспективи. Конкурентний розвиток підприємництва в Україні: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. К., 2012.
7. Варналій З. Економіко- правові проблеми розвитку підприємництва в Україні. *Пріоритети*. 2003. № 6 URL: <http://www.ucipr.kiev.ua/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=3243>
8. Баяндін Н.І. Технології безпеки бізнесу: введення в конкурентну розвідку: навчально-практич. посіб. М.: МАУП, 2002.
9. Аналітична записка Міністерства економіки України «Загальні тенденції тіньової економіки у 2021 році». URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f-50e5243eb15a&tag=TendantsiiTinovoiEkonomiki>

10. Про Концепцію (основи державної політики) національної безпеки України Постанова ВРУ № 3/97-ВР від 16.01.1997. URL: <http://ukraine.uapravo.net/data/base55/ukr55587.htm>.
11. Рудніченко Є. М. Загроза, ризик, небезпека: сутність та взаємозв'язок із системою економічної безпеки підприємства. *Економіка. Менеджмент. Підприємництво*. 2013. № .25 (1). С. 188–195.
12. Фединець Н. І., Миронов Ю. Б., Гонська М. Р. Соціологія ринку: навчальний посібник. Львів: Видавництво ЛКА, 2011. 226 с.
13. Ємець О.І. Економіко-правовий аналіз законодавчо-нормативної бази діяльності підприємства як головного суб'єкта мікроекономіки. *Вісник Прикарпатського університету. Економіка*. 2015. Випуск 11. С. 145-149.
14. Декларація про державний суверенітет України від 16.07.1990 № 55-ХІІ. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1990. № 31. Ст. 429.
15. Про економічну самостійність Української РСР : Закон України від 03.08.1990 № 142-ХІІ. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1990. № 34. Ст. 499.
16. Про банкрутство : Закон України від 30.06.1999 № 784-ХІV. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 31. Ст. 440.
17. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом : від 14.05.1992 № 2343-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 31. Ст. 440.
18. Кодекс України з процедур банкрутства від 18.10.2018 № 2597-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2019. № 19. Ст. 74.
19. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
20. Про Концепцію (основи державної політики) національної безпеки України : постанова Верховної Ради України від 16.01.1997 № 3/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 10. Ст. 85.
21. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2018. № 31. Ст. 241.

22. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України про Стратегію національної безпеки України: затв. Указом Президента України від 14.09.2020 № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text>.

23. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 № 1277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text>.

24. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 серпня 2021 року «Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року»: Указ Президента України; Стратегія від 11.08.2021 № 347/2021. Офіційний вісник України. 2021. № 65. Ст. 39.

25. Про Бюро економічної безпеки України : Закон України від 28.01.2021 № 1150-IX. Відомості Верховної Ради. 2021. № 23. Ст. 197.

26. Солодченко С. Які недоліки є у законопроекті щодо бюро економбезпеки: аналіз від голови податкової міліції. Клуб бухгалтерів «Дебет-Кредит». URL: <https://news.dtkk.ua/law/inspections/64837-yaki-nedoliki-je-u-zakonoprojekti-shhodo-byuro-ekonombezpekianaliz-vid-golovi-podatkovoyi-militsiyi>.

27. Миргород-Карпова В. В, Мурач Д. В. Зарубіжний досвід забезпечення економічної безпеки держави. *Правові горизонти*. Вип. 25 (38). 2020. С. 131–136.

28. Лекарь С.І. Адміністративно-правовий механізм забезпечення економічної безпеки держави : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2013. 476 с.

29. Дем'яненко Б. Л., Дем'яненко В. М. «Китайська модель (реформ)» («Пекінський консенсус»): причини і сутність стрімкого економічного піднесення Китаю. Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти. № 8. С. 165-195.

30. Дрозд О.Ю. Запобігання корупції: досвід Китаю. Реалізація

державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 12 груд. 2019 р.): у 2 ч. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. Ч. 1. С. 73–75.

31. National Defense Strategy of The United States Of America Summary. 2018. P. 11. URL: <https://dod.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2018-National-Defense-Strategy-Summary.pdf>.

32. Economic Security Overview, Department of Homeland Security, 19 July 2015. URL: <https://www.dhs.gov/topic/economic-security>.

33. Новицький Г.В. Теоретико-правові основи забезпечення національної безпеки України: монографія. Київ: Інтертехнологія, 2008. 496 с.

34. James G. Rickards. Economic Security and National Security: Interaction and Synthesis. *Strategic Studies Quarterly*. Vol. 3, № 3. 2009. pp. 8-49.

35. The role of the Guardia di Finanza as the economic and financial police guardian of the state and European Union budgets. URL: <http://treasuresandtales.com/index.php/art-recoveryteam-of-gdf/23-the-role-of-the-guardia-di-finanza>.

36. Сараскіна Т.В. Зарубіжний досвід діяльності податкових органів та перспективи співробітництва в сфері боротьби з порушеннями законодавства у галузі оподаткування. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2000. № 12 (2). С. 118–122.

37. Лежненко І.П. Організаційно-правові засади функціонування фінансової гвардії Італії (La Guardia di Finanza). *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2018. Вип. 1–2 (10–11). С. 142-148.

38. Резнік О.М. Адміністративно-правові засади діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України: дис.... докт. юрид. наук: 12.00.07. Суми, 2019. 509 с.

39. Regolamento recante norme per la determinazione della struttura ordinativa del Corpo della Guardia di finanza: Decreto del Presidente della repubblica 29 gennaio 1999, № 34.

40. До фінансового Інтерполу може долучитися Фінансова гвардія Італії ТСН. 2012. URL: <https://tsn.ua/groshi/do-finansovogo-interpolu-mozhe-doluchitися-finansova-gvardiyaitaliyi.html>.
41. Сухонос В. В. Функції прокуратури та їх співвідношення з діяльністю. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/65415/3/Sukhonos_funkcii.pdf.
42. Бабенко В. І. Адміністративно-правовий статус прокуратури України. *Наше право*. 2014. № 8. С. 55-57.
43. Неврозов О. Б. Адміністративно-правовий статус прокуратури в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2017. 235 с.
44. Про прокуратуру : Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 2-3. Ст. 12.
45. Рибалка Н. О. Особливості визначення системи та структури органів прокуратури України. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 1. – С. 284-288.
46. Маляренко В. Т. Суд, правоохоронні та правозахисні органи України. URL: <http://www.ebk.net.ua/Book/SptroU/3-4/311.htm>.
47. Колодій А. М., Копейчиков В. В. Правознавство : підручник. К. : Юрінком Інтер, 2006. – 748 с.
48. Білодід І. М. Адміністративно-правовий статус органів прокуратури в умовах реформування правоохоронної системи України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2016. 22 с.
49. Сухонос В. В. Прокуратура в системі державних органів України: теоретичний аналіз сучасного стану та перспектив розвитку : монографія. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2008. – 448 с.
50. Рогатюк І. В. Підтримання прокурором публічного обвинувачення в суді: процесуальна тактика в нестандартних умовах. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*, 2017. № 1 (13). С. 87-98.
51. Шульган І. І. Окремі аспекти підтримання прокурором публічного обвинувачення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 6. С. 238-

240.

52. Про організацію діяльності прокурорів щодо представництва інтересів держави в суді та при виконанні судових рішень : Наказ від 21.09.2018 р. № 186. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0186900-18>.

53. Руденко М. Д. Прокурор та «інтереси держави» в оновлених процесуальних кодексах України: законодавчі новації, теорія і практика. *Юридичний вісник України*. 2017. URL: <https://lexinform.com.ua/dumkaeksperta/prokuror-ta-interesy-derzhavy-v-onovlenykh-protseualnyhkodeksah-ukrayiny-zakonodavchi-novatsiyi-teoriya-i-praktyka/>.

54. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88.

55. Рогатюк І. В. Теоретичні, правові та праксеологічні основи кримінальної процесуальної діяльності прокурора у досудовому розслідуванні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2018. 604 с.

56. Шпак О. О. Організація роботи прокурора з процесуального керівництва досудовим розслідуванням : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10. Київ, 2016. 227 с.

57. Малюга В. М. Нагляд прокурора за додержанням законів у формі процесуального керівництва при проведенні досудового розслідування. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія юридичні науки*. 2012. № 92. С. 118-120.

58. Про виконавче провадження : Закон України від 02.06.2016 № 1404-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2016. № 30. Ст. 542.

59. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 40-41. Ст. 379.

60. Приходченко Л. Структура механізму державного управління: взаємозв'язок компонентів та фактори впливу на ефективність. *Вісник НАДУ*. 2009. № 2. С.105-112.

61. Національна безпека: навч. посіб. / Я.Й. Малик, О.І. Береза,

М.Ф. Криштанович. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2010 280 с.

62. Дзюба І. Напрямки діяльності Міністерства внутрішніх справ України. *Вісн. київ. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. Серія юридичні науки*. 2007. №.77-78. С.96-98.

63. Захаров О.І. Теоретичні основи забезпечення економічної безпеки підприємств. *Вчені записки університету «КРОК»*. 2012. № 31. С. 80-88.

64. Захаров О.І. Система управління комплексним забезпеченням економічної безпеки підприємства. Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету (Економічні науки). Випуск 37. Частина 3. 2014. 149 с.

65. Пашков В. М. Правовий господарський порядок і урядова фармацевтична політика, її наслідки та уроки. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2009. № 2 (57). С. 84-95.

66. Марущак А. І. Правові основи захисту інформації з обмеженим доступом: курс лекцій. К.: КНТ, 2007. 208 с.

67. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № № 40-44. Ст. 356.

68. Нікіфоров Г. К. Підприємництво та правовий захист комерційної таємниці. К.: Олан, 2007. 208 с.

69. Про Антимонопольний комітет України : Закон України від 26.11.1993 № 3659-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 50. Ст. 472.

70. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11.01.2001 № 2210-ІІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 12. Ст. 64.

71. Про Національне антикорупційне бюро України : від 14.10.2014 № 1698-VII. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 47. Ст. 2051.

72. Про Службу безпеки України : Закон України від 25.03.1992 № 2229-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 27. Ст. 382.

73. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про Бюро економічної безпеки України» від 02.07.2020. URL:

http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=3087-%D0%B4&sk1=10

74. Рубель А.М. Правовий статус та роль Бюро економічної безпеки України у сфері запобігання та протидії економічній злочинності. Економічна безпека держави в контексті національних інтересів : зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 23 квіт. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків : ХНУВС, 2021. – 174 с.

75. Деякі питання організації діяльності Бюро економічної безпеки України : постанова Кабінету Міністрів України від 06.10.2021 № 1068. *Офіційний вісник України*. 2021. № 83. Ст. 15.

76. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131.

77. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122.